

Päivi Perttilä

Kontekstuaalinen kirkkomusiikki

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Klassisen musiikin osasto

Kirkkomusiikin aineryhmä, Kuopio

Tutkielma (5s13)

2019

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi	Sivumäärä
Kontekstuaalinen kirkkomusiikki	64
Tekijän nimi	Lukukausi
Päivi Perttilä	Kevät 2019
Aineryhmän nimi	
Kirkkomusiikin aineryhmä	
Tutkielmani käsittelee kontekstuaalista kirkkomusiikkia soveltaen kontekstuaalista teologiaa, joka on jo vuosikymmenien ajan ollut vakiintunut käsite. Kontekstuaalisuuden kautta kirkon ydinsanoma pyritään tuomaan aikaan ja paikkaan sopivaksi. Ihmisen kanssa yhteydessä elävän Jumalan olemus on kristillisen teologian valossa yhtä aikaa nykyaikainen ja ikaikainen. Pohdin, millä tavoin kirkko kohtaa musiikillaan tämän ajan suomalaisia yhteiskunnan monissa kerroksissa. Kohdistin aiheeni tarkastelua maallistuneen ihmisen näkökulmaan. Suomessa luterilaisen uskonnonharjoittamisen merkitys vähenee yksilöiden ja yhteisöjen elämässä. Kirkkoon kuuluvien jäsenten määrä vähenee. Kristillinen tapakulttuuri ohenee. Mielenkiintoni kohdistuu erityisesti ihmisiin, joille Suomen evankelis-luterilaisen kirkon traditio on vieras, mutta joilla on kiinnostusta henkiseen ja hengelliseen ulottuvuuteen omassa elämässään. Kontekstuaalisella kirkkomusiikilla voidaan löytää keinoja tavoittaa maallistuneita ihmisiä. Kontekstuaalinen kirkkomusiikki tuo välineitä tavoittavaan ja kohtaavaan työhön. Kulttuurien moninaisuus vaikuttaa paitsi maailmanlaajasti myös paikallisesti. Perinteet ovat luoneet kirkolle identiteetin, mutta nykyaika tarvitsee uusia tapoja sanoittaa ja säveltää evankeliumin sanoma ymmärrettäväksi. Kontekstuaalinen kirkkomusiikki on seurakuntalaisen ja maallistuneen hengellisen etsijän kuuntelemista ja hänen kanssaan yhdessä laulamista ja soittamista.	
Hakusanat	
kanttorin työ, kirkkomusiikki, kontekstuaalinen teologia, maallistuminen, sekularisaatio	
Tutkielma on tarkistettu plagiaatintarkastusjärjestelmällä	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 MAALLISTUMINEN	4
2.1 Kuuluminen uskonnollisiin yhdyskuntiin	4
2.2 Uskontokuntiin kuulumattomat	5
2.3 Uskontoihin kriittisesti suhtautuvat	5
2.4 Etääntyminen kirkosta	8
2.5 Moniarvoinen yhteiskunta	9
3 KONTEKSTUAALINEN TEOLOGIA	11
3.1 Teologia on kontekstuaalista	11
3.2 Vapautuksen teologia	11
3.3 Alistettujen, sorrettujen ja kärsivien näkökulmat	12
3.4 Missio Dei	14
3.5 Inkulturaatio	16
3.6 Inkarnaatio jatkuu	17
3.7 Uskonyhteisöjen moninaisuus	18
3.8 Arjen kysymykset teologisina kysymyksinä	21
3.9 Kontekstuaalisuus maallistuneen yhteiskunnan kirkossa	22
4 KONTEKSTUAALINEN KIRKKOMUSIIKKI	26
4.1 Tutkimusmenetelmä	26
4.2 Kirkkomusiikin määrittelyä	26
4.2.1 Monipuolisuuden odotukset	27
4.2.2 Seurakuntalaisen näkökulma	28
4.2.3 Virsien kontekstuaalisuutta	29
4.3 Erilaiset kirkkomusiikin kokemukset	31
4.3.1 Kirkkomusiikin kieli	32
4.3.2 Maallistuneen näkökulma kirkkomusiikkiin	33
4.3.3 Kriittinen näkökulma kirkkomusiikkiin	36
4.4 Kristinuskon vaikutus kulttuuriin	38

4.5 Köyhien ja osattomien kirkkomusiikki	40
4.5.1 Kirkkomusiikin traditiosta köyhät	41
4.5.2 Tasa-arvo kirkkomusiikissa	41
4.6 Jumala luo kirkkomusiikkia	43
4.7 Omavarainen kirkkomusiikki	44
4.8 Keinoja seurakunnan musiikin elävöittämiseen	47
4.9 Kirkon musiikillinen identiteetti	49
4.9.1 Luterilaisen jumalanpalveluksen ydinsisältö	49
4.9.2 Suomalaisen luterilaisuuden erityispiirteitä	50
5 POHDINTA	53
LÄHTEET	59

1 JOHDANTO

Tutkielmassani Kontekstuaalinen kirkkomusiikki hahmottelen rinnakkaiskäsitettä kontekstuaaliselle teologialle, joka on jo vuosikymmenien ajan ollut teologiassa vaikuttava suuntaus. Sovellan kontekstuaalisen teologian näkökohtia kirkon työssä käytettävään musiikkiin. Kontekstuaalisella teologialla pyritään tuomaan kirkon ydinsanoma aikaan ja paikkaan sopivaksi. Ihmisen kanssa yhteydessä elävän Jumalan olemus ja kieli on kristillisen teologian valossa yhtä aikaa nykyaikainen ja ikaikainen. Paneudun siihen, millä tavoin evankeliumi voi tulla lähelle tämän ajan suomalaisia yhteiskunnan monissa kerroksissa. Evankeliumi on hyvä sanoma tämänkin ajan ihmisille, joten Jumalan rakkaudentekoja tulee elää todeksi nykyaikaisesti ja suomalaista yhteiskuntaa koskettavasti. Löysin kiinnostavia näkökulmia työn teon alkuvaiheessa kääntäessäni lähdekirjastani sanaparin ”kontekstuaalinen teologia” tilalle ”kontekstuaalinen kirkkomusiikki”. Siitä kokeilusta tuli tutkielmani perusidea.

Kohdistan aiheeni tarkastelua maallistuneen ihmisen näkökulmaan. Suomessa luterilaisen uskonnonharjoittamisen merkitys vähenee yksilöiden ja yhteisöjen elämässä. Kirkkoon kuuluvien jäsenten määrä vähenee. Kristillinen tapakulttuuri ohenee. Moni kirkon jäsen on niin vieraantunut kirkon kielestä ja symboliikasta, että sanoma ei kosketa millään tavoin. Mielenkiintoni kohdistuu erityisesti ihmisiin, joille Suomen evankelis-luterilaisen kirkon traditio on vieras, mutta joilla on kiinnostusta henkiseen ja hengelliseen ulottuvuuteen omassa elämässään. Institutionaalisen uskonnon merkityksen vähenemistä yhteiskunnassa nimitetään maallistumiseksi eli sekularisoitumiseksi, mitä käsittelen luvussa kaksi.

Tavoitteeni on löytää kontekstuaalisen kirkkomusiikin käsitteestä apua tavoittavaan ja kohtaavaan työhön. Kristinusko vaikuttaa nykyään kaikkialla maailmassa. Se on onnistunut uusiutumaan ja tulemaan ymmärrettäväksi erilaisten kulttuurien keskuuteen. Kirkkomusiikki on maailmanlaajasti ajatellen hyvin monimuotoista riippuen seurakuntalaisten kielestä ja musiikillisista perinteistä. Etsin vastauksia siihen, miten kirkko voi musiikin avulla vastata maallistuneitten suomalaisten hengellisiin tarpeisiin ja miten kristinuskon sanomaa voidaan välittää tämän ajan musiikilliselle kielelle. Vanhat traditiot ovat monille rakkaita, mutta mietin, miten maallistunut ihminen mahtaa kokea ne.

Tutkielmani aihe on laaja ja esiin nousee monia huomioita ja kysymyksiä. Osaan asioista keskityn syvemmin, ja osa jää huomion tasolle. Niihin voi jatkossa paneutua tarkemmin, mikäli kontekstuaalisen kirkkomusiikin käsite osoittautuu tarpeelliseksi ja tutkimisen arvoiseksi.

Kontekstuaalisuus liittyy kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen, ja siksi moni tärkeä lähteeni käsittelee maailmanlaajan kirkon kysymyksiä. Paul Duane Matheny on kristillisen teologian ja etiikan professori Filippiiniläisessä kristillisessä yliopistossa, Philippine Christian Universityssä, ja teologisessa seminaarissa, Union Theological Seminaryssa. Poimin näkökohtia hänen kirjastaan *Contextual Theology, The Drama of Our Times* (2012).

Kati Kemppainen on teologian tohtori, joka toimii Suomen Lähetysseuran teologisena asiantuntijana. Kemppainen on työskennellyt Tansaniassa teologisissa koulutustehtävissä 1990-luvulla. Jyri Komulainen on teologian tohtori, dosentti ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen teologinen sihteeri. Hän on perehtynyt erityisesti intialaiseen ja muuhun eteläaasialaiseen uskonnollisuuteen sekä katoliseen kirkkoon. Jukka Helle on toiminut Thaimaassa Suomen lähetysseuran lähetystyöntekijänä 16 vuoden ajan ja sen jälkeen Kuopion hiippakunnan kansainvälisen työn sihteerinä. Hän väitteli 2018 tohtoriksi aiheenaan Aasian katolisten piispojen teologia otsikolla *Towards a Truly Catholic and a Truly Asian Church – An Asian Wayfaring Theology of the Federation of Asian Bishops' Conferences (FABC) 1970–2012*.

C. Michael Hawn on tutkinut seurakuntien musiikkityötä ympäri maailmaa ja esittelee kirjassaan *Gather Into One: Praying and Singing Globally* uudistuvan ja elävän musiikkityön tekijöitä, työn menetelmiä ja hedelmiä. Adventtina 2016 käyttöön otettujen *Virsikirjan lisävihkon* virsien valinnoissa käytettiin perusteita, jotka mielestäni edustavat kontekstuaalisen teologian periaatteita.

Luvussa kolme käsittelen kontekstuaalista teologiaa ja siihen pohjautuen liitän todettuja näkökohtia kirkkomusiikkia käsittelevään lukuun neljä. Aloitan kuitenkin

perehtymällä maallistumiseen, sillä se kiinnittää tutkielmani aikaan ja paikkaan, joka on 2010-luvun lopun suomalainen uskonnollinen tilanne.

2 MAALLISTUMINEN

Maallistumisella eli *sekularisaatiolla* tarkoitetaan uskonnollisuuden merkityksen vähenemistä ihmisten ja ihmisyhteisöjen elämässä. Uskonnollisuuden tilalle tulee muita sisältöjä ja arvoja. Usein kyse on myös siitä, että yksilöllinen kokemus on syrjäyttänyt perinteiset yhteisölliset tavat ja totuudet. Maallistuminen näkyy paitsi uskonnosta irrottautumisena myös uskonnollisuuden sisällä maailmankuvan monimuotoistumisena ja muuttumisena (Laitinen 2013).

Sekularismi on uskonnosta irrottautumisen aate. Se on ideologia, johon liittyy oletuksia sekularisaation hyvydestä ja uskonnon pahuudesta (Vuola 2018). Sekularismin käsitettä arvioitaessa poliittisessa mielessä, se tarkoittaa kirkon ja valtion erillisyyttä ja valtion neutraalisuutta uskontoihin nähden. Sosiologisesta näkökulmasta ajatellen sekularismi tarkoittaa uskonnollisten käytänteiden ja vakaumusten vähenemistä. Kulttuurisena ilmiönä sekularismi vertautuu historialliseen taustaan eri erottautuu esimerkiksi yhtenäiskulttuurin tai valtionkirkon ajasta. (Laitinen 2013.)

2.1 Kuuluminen uskonnollisiin yhdyskuntiin

Vuonna 2018 evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului 69,7 prosenttia suomalaisista (Kirkon tilastokeskus 2019). Jäsenmäärä on vähentynyt yli 60 000 ihmisen vuosivauhdilla vuosien 2000–2018 välillä (Tilastokeskus 2019). Jäseniä eroaa enemmän kuin liittyy kirkkoon ja kuolee enemmän kuin jäseniksi kastetaan.

Ortodoksiseen kirkkoon kuuluu noin yksi prosentti suomalaisista. Itsenäisiä uskonnollisia yhdyskuntia oli vuonna 2014 rekisteröityinä 106, niistä suurimpina Jehovan todistajat, Suomen Vapaakirkko, Katolinen kirkko Suomessa, Suomen Helluntaikirkko, Suomen Adventtikirkko ja Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko. Kokonaisjäsenmäärä rekisteröidyissä yhdyskunnissa oli noin 86 000. (Sohlberg 2016.)

Tilastojen valossa uskonnollisuudella on edelleen vahva ote suomalaisiin, sillä 62–67 prosenttia suhtautuu myönteisesti evankelis-luterilaisiin ja ortodoksisiin

kirkkoihin. Kielteisesti niihin suhtautuu vain kaksi prosenttia. (Karhu 2017.) Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluminen koetaan tärkeäksi perinteeksi, jota ei haluta aktiivisesti katkaista. Kirkkoon suhtaudutaan myönteisesti mutta etäisesti. Kirkon jäsenistö arvostaa erityisesti muun muassa diakonia- sekä lapsi- ja nuorisotyötä. (Sohlberg 2016.)

2.2 Uskontokuntiin kuulumattomat

Noin neljännes väestöstä ei ole minkään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsen. Vuoden 2018 lopussa luku oli 1 511 000 suomalaista. (Tilastokeskus 2019.) Tämäkään ryhmä ei suinkaan ole uskonnoton, sillä valtaosa uskonnollisista yhteisöistä ei ole järjestäytynyt uskonnolliseksi yhdyskunniksi, vaan ne toimivat tavallisina yhdistyksinä. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomien joukossa on muun muassa suurin osa muslimeista. Joukossa on myös helluntailaisia, karismaattisia kristittyjä, buddhalaisia ja katolisia. (Sohlberg 2016.)

Miehistä uskontokuntiin kuulumattomia oli 30 prosenttia ja naisista 23 prosenttia vuonna 2017. Uskontokuntiin kuulumattomia on eniten 30–39-vuotiaiden joukossa, joilla se on 40 prosenttia ikäluokasta. Heistä suomenkielisiä on kolmasosa eli 33 prosenttia. Vieraskielisistä 85 prosenttia ei ole minkään Suomessa rekisteröidyn yhdyskunnan jäseniä, mutta varsinkaan maahanmuuttajien osalta uskontokuntiin kuulumattomuus ei anna oikeaa kuvaa uskonnon merkityksestä heidän elämässään. (Tilastokeskus 2019.) Maahanmuuttajista valtaosa on tilastoitu uskontokuntaan kuulumattomiksi, mutta monet heistä kuitenkin ovat kristittyjä tai muslimeita. Pieni osa maahanmuuttajista on buddhalaisia, hinduja, sikhejä tai kansanuskonnon harjoittajia. Varovaisen arvion mukaan noin joka viides maahanmuuttajista on uskonnoton. (Sohlberg 2016.)

2.3 Uskontoihin kriittisesti suhtautuvat

Ateistiksi itsensä määrittelee 16 prosenttia suomalaisista. Pääkaupunkiseudulla heidän osuutensa on muuta maata suurempi. *Uskonnottoman* ihmisen identiteetin

ilmoittaa itseään kuvaavaksi 24 prosenttia. He ovat useimmiten 1960-luvun jälkeiden syntyneitä, perusasteen koulutuksen hankkineita ja taajamissa asuvia. (Ketola 2016.) Kaupungit ovat usein edellä uskonnollisessa muutoksessa maaseutuun verrattuna (Sohlberg 2016). Vapaa-ajattelijain liitolla on vain noin 1 300 jäsenmaksun maksanutta jäsentä (Vapaa-ajattelijat 2018). Jäsenmäärään nähden sen näkyvyys ja merkitys ovat moninkertaiset, sillä se on tehnyt näkyvää vaikuttamistyötä muun muassa kirkosta eroamiskampanjoillaan.

Ateismi tarkoittaa yksinkertaisesti määriteltynä Jumalan, jumalten tai muiden vastaavien olioiden olemassaolon epäilyä tai kieltämistä. Ateisti ei yleensä myöskään sitoudu uskonnolliseksi miellettyyn perinteeseen. Tällainen yksinkertainen määrittely osoittautuu kuitenkin epäselväksi ja harhaanjohtavaksi lähemmässä tarkastelussa. Vainio ja Visala jaottelevat ateismin neljään ryhmään: filosofiseen, tieteuskoiseen, traagiseen ja humanistiseen ateismiin sekä näiden alalajeihin: ultimismiin, mysterianismiin, agnostismiin, antikristillisyyteen, antihumanismiin, platonismiin, sekulaariin mystiikkaan, eksistentialismiin, misoteismeihin sekä evidentialistiseen, semanttiseen ja ”ystävälliseen” ateismiin. (Vainio & Visala 2013, 402 ja 404.) Sillfors jakaa ateismin niin ikään neljään mutta erityisesti sen yhteiskunnallisuutta korostavaan ryhmään: filosofiseen, yhteiskunnalliseen ja taistelemaan ateismiin sekä poliittiseen valtioneatismeihin. (Sillfors 2013.)

Sekulaarit maailmankatsomukset ovat ristiriitaisia keskenään. Kun yhteiskunnassamme kampanjoidaan sekulaarin järjestyksen puolesta, on syytä kysyä, mitä sillä tarkoitetaan. Ei riitä, että jostain irrottaudutaan, vaan täytyy myös tietää, mihin silloin kiinnitytään: Millaisia asenteita, katsomuksia ja pyrkimyksiä ateisteilla on? Millaista toimintaa, politiikka ja moraaliala ateismiin liittyy? (Sillfors 2013; Vainio & Visala 2013).

Misoteismi on jumalavihaa. *Poliittinen misoteismi* vihaa uskonnollisia instituutioita, jotka koetaan sosioekonomisesti alistaviksi. Sosiaalisessa mediassa kirkkoon ja uskontoihin kielteisesti suhtautuvaa keskustelua esiintyy paljon. Näissä mielipiteissä vedotaan uskonnon vahingoittaviin voimiin. Usein niissä korostuu vastustaminen ja puuttuu ymmärrys, myötätunto ja kiinnostus erilaisiin mielipiteisiin. Vai-

nio & Visala esittelevät myös samaistuttavia ja lähellä uskonnollista ajattelua olevia ateismin muotoja. Yksi näistä on Iris Murdochin *humanistinen ateismi*, jossa persoonallisen Jumalan sijaan olemisen hierarkiassa ylimpänä vaikuttaa hyvyyden idea. (Vainio & Visala 2013, 411–412.)

Ateistiksi itsensä määrittelevä saattaa tarkemmalla tarkastelulla osoittautua sittenkin *agnostikoksi*. Hän ei ehkä ole miettinyt asiaa niin pitkälle, että oikeastaan tietäisi, uskooko jumalaan vai ei. Tietyllä tavalla määriteltynä ateistisuus vaatii jyrkempää asennetta ja pidemmälle määriteltyä katsomusta agnostismiin verrattuna (Mahlamäki 2013). Toisaalta ateistikin voi olla henkisiä asioita voimakkaasti kokeva. Ateistinen henkisyys on monimuotoista, mutta sitä yhdistää naturalistinen maailmankuva ja merkityksellisen elämäkokemuksen tavoittelu. Osa ateisteista irrottautuu monoteistisestä uskonnollisuudesta, mutta saattaa harjoittaa uskonnollisuutta ei-teististen traditioiden esimerkiksi zen-buddhalaisuuden, pakanuuden, magian tai okkultismin kautta. Tällöin ateismi määrittyy teististen käsitteiden kautta. Toisinaan ateistin henkisestä maailmankuvasta puuttuu mystinen elementti, mutta hän saattaa silti käyttäytyä uskonnollisesti rituaalisilla, kokemuksellisilla, opillisilla, eettisillä, yhteisöllisillä tai materiaalisilla tavoilla. (Ronikonmäki & Sillfors 2013).

Uskonnoton on laajempi käsite kuin ateisti. Uskonnottomuuden, henkisyyden ja uskonnollisuuden rajat ovat epäselvät. Uskonnoton saattaa olla varsin henkinen ihminen. Hänen maailmankuvassaan ei ehkä ole yliluonnollisia olentoja eikä institutionaalisia tapoja, mutta hänen henkisyytensä ilmenee esimerkiksi taiteessa tai rakkauden käsitteen tai luonnonkauneuden yhteydessä. *Henkiset uskonnottomat* saattavat harrastaa meditaatiota tai rukoilemista, käydä hengellisissä tilaisuuksissa saadakseen elämyksiä tai etsiessään mielenrauhaa tai tavoitellessaan esteettisiä kokemuksia tai kunnioittaessaan perheensä tapoja. Heidän kohdallaan lukeminen, filosofia, keskusteleminen, tiede ja taide luovat merkitystä ja elämän arvoja. Termi uskonnoton on siis huono siinä mielessä, että se antaa kuvan kuin häneltä puuttuisi jotain, mikä ei välttämättä vastaa ollenkaan hänen omaa kokemustaan. (Mahlamäki 2013.)

2.4 Etääntyminen kirkosta

Tutkielmassani olennainen huomio kiinnittyy evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien jäsenten vähäiseen osallistumiseen kirkon toimintaan ja erityisesti sen jumalanpalveluselämään. Miksi näin on? Mistä tämä etäisyys kertoo? Mitä etäisyys tulee kirkon kannalta merkitsemään tulevaisuudessa? Voimmeko kirkon työntekijöinä jotenkin vaikuttaa asiaan?

Seurakuntavaaleissa valitaan luottamushenkilöt seurakuntien luottamustoimiin. Luottamushenkilöillä on vaikutusvaltaa seurakunnan päätöksenteossa monella saralla niin rahankäytön suunnittelussa ja toteutuksessa, linjavalinnoissa, työntekijävalinnoissa kuin monessa muussa asiassa. Vuoden 2018 seurakuntavaalien tuloksessa hyvä uutinen on, että kirkon luottamustehtäviin löytyy edelleen kiinnostuneita henkilöitä. Uudistumisesta ja eteenpäin menemisestä kertoo, että valituista 49,8 prosenttia on uusia luottamushenkilöitä. Huono uutinen on alhainen äänestysprosentti. Koko maan äänestysprosentin keskiarvo oli 14,4 prosenttia. Alhaisimmillaan se oli Helsingin hiippakunnassa 10,9 prosenttia ja korkein se oli Lapuan hiippakunnassa 19,1 prosenttia. (Seurakuntavaalit 2019.)

Kirkon tulisi olla jäsentensä muodostama yhteisö. Olisi tärkeää, että sen toimintaa ja tulevaisuutta rakennettaisiin ja tehtäisiin laajalla joukolla. Helsingin sanomien toimittaja Anna-Stina Nykänen sanoi Yle Radio 1:n *Horisontti*-ohjelmassa, että olisi tärkeää kiinnittää huomiota nukkuviin äänestäjiin. Alhainen äänestysprosentti on yhteinen ongelma monella vaikuttamisen alalla, myös valtion ja kuntien vaaleissa. Äänestämättä jättäneitä on moitittu syllistävällä asenteella, mutta Nykänen ehdottaa myötätuntoista näkökulmaa. Köyhimmät ja huonosti osallisuutta tuntevat äänestävät vähiten. Nykänen arvelee, että seurakuntavaalien alhainen äänestysprosentti tarkoittaa sitä, että todella moni kirkon jäsenistä tuntee osattomuutta kirkon elämään. (*Horisontti* 2018.) Kirkon jäsenyydeltä kaivataan omakohtaista merkitystä ja tunnekokemuksia. On selvää, että jäsenmäärä vähenee entisestään, jos kirkon toiminta koetaan etäiseksi omasta elämästä. (Sohlberg 2016.)

Jyri Komulainen ruotii *Suomen kuvalehden* kolumneissaan kirkkoa kovin sanoin. Hän kirjoittaa, että pohjoisen kirkon vaarana on edustaa pikkuporvarillista teologiaa, joka julistaa armoa hyväosaisille. Hän kuvaa kirkon sopeutuvan aikaan vanhanaikaisesti pitäen kiinni vanhoista käytännöistä. Hyvän teologian mittariksi on hyväksytty malli, jonka teologit ovat oppineet vuosikymmeniä sitten. Hänen mielestään kirkon pitäisi kuoriutua ulos kirkon ja maallisen vallan symboleista sekä yhtenäiskulttuurin ajan toimintakulttuurista ja sen aikaisesta kirkon järjestyksestä. (Komulainen 2014, 2017 ja 2018.)

2.5 Moniarvoinen yhteiskunta

Maallistumisesta huolimatta uskonnoilla ja uskonnollisuudella tulee olemaan edelleen tärkeä merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa. Niiden rinnalle tulee sekulaareja katsomuksia. Yhteiskunta tulee moniarvoistumaan myös globaalissa mielessä. Uskontojen ja katsomusten välinen vuorovaikutus tulee olemaan entistä tärkeämpää. (Sohlberg 2016.)

Sekularisaatio ei merkitse pelkästään uskonnon vähenemistä, paremminkin kyseessä on uudenlainen tapa uskoa. Vaikka irrottaudutaan perinteisistä rakenteista, tilalle tulevat monet uudet uskonnolliset muodot. Kun on vieraannuttu uskonnon antamasta maailmankuvasta riittävän kauas, huomataan, että entisiin kysymyksiin joudutaan kuitenkin vastaamaan yhtä symbolisin ja myyttisin tavoin kuin uskonnon vaikutuspiirissä on vuosisatojen aikana tehty. Uskonnon merkityksen ymmärryksen puuttumista voidaan kuvata sanalla *uskontosokeus*. Kulttuurin ja uskonnon yhteys on erottamaton, mikä selviää siinä vaiheessa, kun toisaalta uskonnottomuus ja toisaalta toisten kulttuurien uskonnot, uudet uskonnot ja uudet henkisyyden muodot pakottavat peilaamaan niihin omaa kulttuurisuskonnollista identiteettiä. Tämä johtaa myös polaroituneisiin, ehdottomiin ja oppijärjestelmiin nojaaviin vakaumuksiin. (Laine 2013, 533–534.)

Uskonnollisten ja sekulaarien elementtien sekoittumista keskenään voidaan kuvata termillä *uskonnon notkistuminen*. Notkeassa uskonnollisuudessa opilliset näkemykset tai selvärajaiset perinteet eivät ole poissulkevia eivätkä kovin keskeisiä tai tärkeitä. Kyse on sellaisen uskonnollisuuden rakentamisesta, jossa otetaan aineksia erilaisista perinteistä ja käytännöistä. Moneen uskonnolliseen tai aatteelliseen ryhmään osallistumista joko tapahtuu yhtäaikaisesti tai kiinnitytään väliaikaisesti johonkin uskonnolliseen yhteisöön. Eri elämäntilanteisiin sopivia hengellisiä kokemuksia etsitään useista paikoista. Yksittäisillä hengellisillä kokemuksilla voi olla yksilölle erittäin tärkeä merkitys. (Sohlberg 2016.)

Nykyajan ihminen on tietoinen maailman tapahtumista ja kokee olevansa osallinen niihin. Maailmanlaajat kysymykset kuten ilmastonmuutos, pakolaisuus, ihmisoikeuskysymykset kiinnostavat yksilöitä. Ihmisryhmät löytävät yhteisiä tavoitteita ympäristöön, ihmisarvoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyvistä asioista. (Kempainen 2016; Sohlberg 2016.)

Jos maallistuminen yhä jatkuu, on oletettavaa, että uskonnollisuuden kenttä monipuolistuu entisestään. Henkisyiden tarve ja sen ilmiöt lisääntyvät. Perinteisten uskontojen ja yksityisen henkisyiden rajat hämärtyvät. Olisi tärkeää nähdä eri maailmankatsomusten pohjalla oleva hengenjano. Henkisten suuntausten moninaisuuden näkökulmasta maailmankatsomusten erot eivät korostu jyrkkinä, vaan voimme kunnioittaa ja antaa arvoa erilaisille näkemyksille. Uskontojen, ateistien ja uskonnottomien henkisyiden rajapinnoilla voisi syntyä neutraalia ja rakentavaa vuoropuhelua selvärajaisten vastakkainasettelujen sijaan. (Ronikonmäki & Sillfors 2013.)

3 KONTEKSTUAALINEN TEOLOGIA

3.1 Teologia on kontekstuaalista

Kontekstuaalinen tarkoittaa ympäristöön sitoutunutta (Suomen Lähetysseura 2015). Kontekstuaalinen teologia on 1900-luvun lopulta lähtien käytössä ollut käsite. Kaikki teologiat ovat kuitenkin aina olleet ainakin kätketysti kontekstuaalisia, sillä jokainen teologinen malli syntyy tietyn ihmisryhmän toimesta tietyssä paikassa ja ajassa. (Vainio & Kemppainen 2014, 267.) Jo Raamatun kertomukset ovat sidoksissa aikaansa. Ne kontekstualisoitiin heti pian hellenistiseen kulttuuriin, mitä kautta ne lähtivät leviämään. (Matheny 2012c, 89.)

Kontekstuaalinen teologia on yläkäsite, joka sisältää useita viime vuosikymmeninä syntyneitä suuntauksia. Nämä teologiat ovat kehittyneet tietyn ihmisryhmän elinympäristön paikan ja ajankohdan huomioiden. (Vainio & Kemppainen 2014, 267.) Kontekstuaalisen teologian lähtökohtana voidaan pitää vapautuksen teologiaa, josta kerron tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Kati Kemppainen (2018) luettelee seuraavia kontekstuaalisen teologian suuntauksia: musta teologia, feministiteologia, metsän teologia, ekoteologia, ”third eye theology”, minjung-theology, kaupunkiteologia ja queer-teologia. Kari Latvuksen luettelossa on mainittuina myös intialainen dalit teologia ja brittiläinen kontekstuaalinen teologia (Latvus 2002, 19).

3.2 Vapautuksen teologia

Kontekstuaalisen teologian juuret ovat vapautuksen teologiassa 1960–70 -luvulla. Kun Etelä-Amerikan, Afrikan ja Aasian siirtomaita vapautui eurooppalaisten maiden hallinnasta toisen maailmansodan jälkeen, itsenäistyminen alkoi myös teologisen ajattelun ja ymmärryksen tasolla. Länsimaisilla käsitteillä ei koettu voivan vastata oman kulttuurin keskeltä nouseviin kysymyksiin, vaan teologista opetusta alettiin tulkita omista lähtökohdista käsin (Matheny 2012a, 10). Vapautuksen teologia kehittyi alun perin latinalaisessa Amerikassa, mutta on sittemmin levittänyt vaikutuksensa kaikkialle maailmaan.

Vapautuksen teologian kautta on opittu näkemään uskoa kulttuurisena asiana. Yksilö tulkitsee uskoa kulttuurinsa kautta. (Matheny 2012a, 10). Toisen uskonnon kulttuuria ei pidä ajatella vastakkaisena kristilliselle kulttuurille. Muiden kulttuurien kunnioittamista on arvostaa heidän oppineisuutensa historiaa ja heidän perinteitään. Kristillinen sanoma versoo paikallisen kulttuurin erityisyyden sisältä. Jyri Komulainen kysyy, miksi esimerkiksi intialaisen tulisi opiskella länsimaisten teologien tapaan Platonin, Aristoteleen tai Hegelin kirjoituksia, kun hänen oma kulttuurinsa on tuottanut filosofeja kuten Shankara, Ramanuja tai Aurobindo. Kristinuskolla ei ole yhtä pyhää kieltä, vaan kirkon tulee etsiä kulloisessakin toimintaympäristössään sellaista ilmaisua, joka tulee siinä ymmärrettäväksi ja merkitykselliseksi. (Komulainen 2014.)

Vapautuksen teologialla on ollut huomattava merkitys kirkko- ja uskontokuntien välisessä vuoropuhelussa. Kontekstuaalista teologiaa tarvitaan ekumenisessä työskentelyssä, jotta kulttuuriset erot ymmärretään osana teologista keskustelua (Komulainen 2014; Matheny 2012c, 38).

3.3 Alistettujen, sorrettujen ja kärsivien näkökulmat

Vapautuksen teologian yksi keskeinen ajatus on ”köyhien etuasema”, mikä tarkoittaa, että kirkon varsinainen paikka eli *locus theologicus* on köyhien keskuudessa. Kontekstuaaliset teologiat tavoittelevat alistettujen, sorrettujen ja kärsivien näkökulmia. Jumalan oikeudenmukaisuuden katsotaan murtautuvan esiin alhaalta päin eli alistettujen, sorrettujen ja kärsivien keskuudesta. (Komulainen 2018.)

Lähetystyö on historiansa aikana usein suuntautunut valtaapitävien parista valloitetuille alueille (Kempainen 2016b). Kristinuskon tuoneet länsimaalaiset edustivat valloittajia ja valtaa pitäviä. Länsimainen tiede, sivistys sekä teollinen ja taloudellinen kehittyneisyys ovat saaneet länsimaisen ihmisen ottamaan oikeudekseen opettaa asioita ”ylhäältä päin”. Siirtomaa-aikana kristinuskoa ja eurooppalaista kulttuuria tarjottiin samassa paketissa. Kuitenkin verrattuna länsimaihin lähetys-

maiden todellisuus vastasi monessa mielessä paremmin Raamatun ajan todellisuutta. Juutalainen kansa oli Rooman valtakunnan alueella hallitsijoiden armoilla. Jeesus syntyi vaatimattomissa olosuhteissa, joutui pakolaiseksi, eli kiertolaisena halveksittujen ihmisten ystävänä ja lopulta tapettiin häpeällisellä tavalla omankin kansansa hylkäämänä. (Kemppainen 2016a, 8; Kemppainen 2016b; Komulainen 2014.)

Raamatun todellisuus antaa mahdollisuuden tulkita asioita alistettujen puolelta. Yhä nykyään maapallon eteläisellä puolella elävät kristityt ovat elinolosuhteidensa osalta lähempänä Raamatun ajan maailmaa kuin me luterilaisen hyvinvointivaltion kasvatit. Väkivaltaisessa ja moniuskontoisessa todellisuudessa kristinuskon yhteiskunnallinen ulottuvuus korostuu. (Komulainen 2018.) Komulainen lainaa artikkelissaan Klaus Klostermaierin kirjoitusta vuodelta 1970: ”Teologi 70 °F:n hyvässä asemassa olettaa, että Jumala on onnellinen ja tyytyväinen, hyvin syönyt ja levännyt, ilman minkäänlaisia tarpeita. Teologi 120 °F:ssa yrittää kuvitella Jumalan, joka on nälkäinen ja janoinen, joka kärsii ja on surullinen, hikoilee ja tuntee epätoivoa.” (Komulainen 2016.)

Vapautuksen teologian Raamatusta nostama ajatus köyhien ensisijaisesta asemasta Jumalan valtakunnassa edellyttää, että sorto ja kärsimys otetaan todesta ja että sen kautta ymmärretään erilaisia ihmiskohtaloita. Lähtökohtana on ihmisen elinympäristössään kokema todellisuus, mihin monesti kuuluu väkivaltaa, sukupuolista syrjintää, luonnonkatastrofeja ja muita vaikeuksia. Köyhien ensisijainen asema tarkoittaa, että kristinuskon voima lähtee alhaalta. Se ei tarkoita, että rikkaat olisivat suljetut ulos pelastuksen piiristä. Euroopan maallistumiskehityksen esimerkin valossa näyttää siltä, että kiinnittyessään valta-asemiin kristinusko kadottaa vastakulttuurista voimaansa. Kristittyjen osuus maapallolla vähenee perinteisillä vahvoilla alueillaan Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa, mutta kasvaa voimakkaasti etelässä ja idässä. (Kemppainen 2018; Komulainen 2018; Matheny 2012b, 15.)

Länsimaalaisilla on paljon opittavaa etelän ja idän kristityiltä. Kirkon kannattaa löytää keskuudestaan syrjään sysätyt, heikossa asemassa olevat ja sorretut, kuulla heitä ja seistä heidän rinnallaan oikeuksien saamisen puolesta. Raamattu aukenee

uudella ja väkevällä tavalla köyhien ja ahdistetussa asemassa olevien näkökulmista. Oikeuksien puolesta taisteleminen luo vahvoja uskonilmaisuja. Sovelluksia on jo olemassa. Esimerkiksi Lappeenrannassa on tehty vapautuksen teologiaa työttömien kanssa. (Komulainen 2014; Komulainen 2017.)

3.4 Missio Dei

Latinan sana *missio* tarkoittaa lähettämistä. Kirkko on syntynyt ja on olemassa, koska sillä on Jeesuksen antama tehtävä. Vuoden 2002 Suuressa sivistyssanakirjassa *missio* selitetään evankeliumia julistavaksi tempaukseksi tai suurtahtumaksi (Nurmi ym. 2002). Myöhemmin sanan käyttö on levinnyt konsultti- ja yritysmaailman kielenkäyttöön kuvaamaan yrityksen toiminta-ajatusta. Konsulttikielellä siis osutaan asian ytimeen sanottaessa, että ”kirkolla on *missio*”. Kirkon *missio* on toteuttaa Jeesuksen antamaa tehtävää, kastakaa ja opettakaa. Konsulttikielellä jatkaen kirkon *visio* on unelma Jumalan valtakunnasta. Kirkon *toiminta-ajatusta* tutkii *missiologia*. (Komulainen 2016.)

Missio Dei on latinankielinen teologinen käsite, jolla tarkoitetaan kirkon toiminnan peruslähtökohtaa: Kolmiyhteisen Jumalan luomis- ja pelastusteot ovat paitsi kirkon olemassa olon lähtökohta myös kaiken yhä edelleen tapahtuvan toiminnan elinvoima. Kirkko on lähetetty maailmaan Jumalan työhön. Kirkon *missio* ei ole tietyt kirkon toiminnat ja teot vaan Jumalan toiminta maailmassa. Jumalan toiminta ei ole ihmisten vallassa, vaan Jumalan työ toteuttaa Jumalan tahtoa. (Kempainen 2016, 9.) Kaste- ja lähetyskäsky (Matt. 28:18–20) loppuu Jeesuksen lupaukseen: ”Ja katso, minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti.”

Jo alkukirkon olemus oli lähetys. Jeesus-liike lähti alkuun muutaman kouluttamattoman miehen ja naisen rohkeasta toiminnasta. Uuden testamentin kirja Apostolien teot sekä kirjeet kertovat tästä dynaamisesta kirkon olemuksesta. Jeesus-liike syntyi juutalaisuuden sisällä, mutta levisi yhä uusiin kulttuureihin. Dynaamisuus on kirkon olemus edelleen. (Matheny 2012c, 5–6.)

Kirkon missio on pohjimmiltaan maailmanlaaja ja tunnustuskuntien rajat ylittävä (Kemppainen 2016, 10). Teologia on uskoa etsivää ymmärtämistä. Me emme tartu Jumalaan, vaan Jumala tarttuu meihin. Teologian tavoitteena on tehdä Jumalan pelastava toiminta ymmärrettäväksi. Oppirakennelmiin on syytä suhtautua kriittisesti ja arvioida niitä aina tilannekohtaisesti. Komulainen sanoo (2014): ”Kirkko ei ole itsetarkoitus vaan Jumalan valtakunnan välikappale. Kirkko tekee näkyväksi sen, mitä tapahtuu jo sen itsensä ulkopuolella.” (Kemppainen 2016, 10; Komulainen 2014; Komulainen 2017; Matheny 2012c, 89.)

Kontekstuaalisen teologian tulee perustua kirkon perustehtävään. *Missiologia* on systemaattisen teologian tieteenalaan kuuluva tutkimusala. Vuoden 2002 Suuri sivistyssanakirja antaa missiologialle merkityksen *lähetystiede*, mutta Komulainen (2016) pitää ongelmallisena termistä huokuvaa vanhanaikaista kolonialistista sävyä. Lähetystyön historiaa rasittaa käsitys oman kulttuurin ylivertaisuudesta ja oman sivistyksen viemisestä kaikkialle. Kolonialistisen vallan kuvaukseksi on vakiintunut käsite *Valkoisen miehen taakasta*. Tämä Rudyard Kiplingin runo (1899) kuvailee siirtomaiden pyrkimystä sivistää paikallista väestöä eurooppalaisen kulttuurin ihanteisiin. Yhä edelleen on ajankohtaista kysyä, kuinka paljon valkoisen miehen taakkaa on teologisessa ajattelussamme. Jo 1800-luvun puolivälissä missiologia kannusti nuoria kirkkoja itsenäistymään taloudellisesti, hallinnollisesti ja lähetystehtävässään lähialueillaan. Mutta vasta vuonna 1991 kirkkohistorioitsija J. L. González lisäsi neljänneksi tavoitteeksi teologisen omavaraisuuden. González pohtii pohjoisamerikkalaisen miesteologian asemaa ”perusteologiana”, johon nuorten kirkkojen, naisten, eri rotuisten tai vähemmistöjen teologiat antavat eksoottisia sävyjä. Komulainen huomauttaa (2017), että Suomen kohdalla niin sanottu ”oikea teologia” on tullut Saksasta. (Kemppainen 2016, 22; Komulainen 2016; Komulainen 2017; Nurmi ym. 2002)

Siirtomaa-ajan jälkeen missiologinen tutkimus on ollut itsekriittistä. Eurooppakeskeinen ajattelu on kyseenalaistettu monelta taholta. Missiologit ovat lähetyskenttien kokemusten myötä vaikuttaneet tärkeällä tavalla ekumeenisen liikkeen synnyssä 1900-luvun alusta alkaen. Lähetystyöntekijät aloittivat myös uskontodialogin käytännön tasolla ennen kuin kyseistä termiä oli keksittykään. Ekumeenisessa missiologiassa kolonialistinen ajatus laajenevasta kristikunnasta on korvattu

ajatuksella, että kirkon missio tapahtuu. Sanomaa ei tuoda valtakeskuksista marginaaleihin, vaan Jumala on jo köyhien, sorrettujen ja kärsivien keskuudessa. Marginaalissa olevilla ihmisillä tarkoitetaan rodullisia ja etnisiä vähemmistöjä, pakolaisia ja maahanmuuttajia, alkuperäiskansoja, daliteja ja eri tavoin vammaisia sekä muita syrjittyjä ja syrjäytettyjä. (Komulainen 2017; Komulainen 2018; World Council of Churches 2018.)

Kontekstuaaliseen teologiaan kuuluu peruslähtökohtana ajatus, että mitään tiettyä kulttuuria ei voida pitää kristillisenä kulttuurina. Tällaista yhtenäistä kulttuuria ei ole määriteltävissä, sillä jopa saman kielialueen erilaiset todellisuudet puhuvat kuin eri kielillä. Jumalan valtakunnan rajoja ei voi piirtää karttakuvaan, vaan Jumalan voi kohdata missä tahansa. Missio tapahtuu kaikkialla maailmassa. Sitä ei tarvitse lähteä toteuttamaan jonnekin kauas erillisille lähetyskentille. Kontekstuaalinen teologia pyrkii vastaamaan missiologiseen tehtävään myös maallistuvissa yhteiskunnissa. (Matheny 2012c, 14 ja 16 ja 38.)

3.5 Inkulturaatio

Katolisessa kirkossa edetään lähetysteologian kentällä samaan suuntaan kuin protestanttisissa kirkoissa. Protestanttien käyttämää käsitettä kontekstuaalisuus vastaa melko hyvin katolisessa teologiassa termi *inkulturaatio* (Helle 2015). Komulainen käyttää inkulturaatiosta suomennosta kotoperäistäminen (Komulainen 2014).

Jukka Helle on väitöskirjassaan tutkinut Aasian katolilaisten piispojen teologiaa. Piispat tähdentävät Helteen mukaan, että inkulturaatio Aasiassa sisältää kolme näkökohtaa: Ensinnäkin kirkon tulee olla aidosti paikallinen sen sijaan, että se on länsimaista tuotu ”istutettu vieraslajike”. Toiseksi kirkon tulee olla dialoginen eli vuorovaikutuksessa paikallisen kulttuurin kanssa. Kolmanneksi inkulturaatio on yhteydessä inkarnaatioon eli Kristuksen tulemiseen ihmiseksi. Jos inkulturaatiokäsitteen yrittää ilmasta matemaattisesti, yhtälö olisi $A + B = C$. Toisin sanoen kristinusko Aasiassa on enemmän kuin Aasiaan tuotu kristinusko. Inkulturaatio tarkoittaa, että kirkko tulee eläväksi tietyssä konkreettisessa, uskonnollisessa, sosiaalisessa ja kulttuurisessa miljöössä. Kirkosta tulee yhtä aikaa täysin katolinen ja

täysin omaan kulttuuriin kuuluva. Inkulturaatio rikastuttaa sekä kirkkoa että kulttuureita ja traditioita. Molemmat osapuolet tarvitsevat myös puhdistumista. (Helle 2018, 167 ja 169 ja 175–177.)

Latinalaisamerikkalaisen paavi Franciscuksen uudistusmielisyyden taustalla on argentiinalainen vapautuksen teologian versio, kansan teologia eli *teología del pueblo*. Sen mukaan kirkon uudistus alkaa tavallisen kansan yksinkertaisesta uskosta. (Komulainen 2018.)

3.6 Inkarnaatio jatkuu

Inkarnaatio tarkoittaa, että Jeesus on Jumala, joka syntyy ihmiseksi. Hän on kristinuskon opin mukaan yhtä aikaa sekä ”tosi Jumala” että ”tosi ihminen”. Jumalan kertomus on siis kertomus itsensä ilmaisemisesta. Jumala tuo itseään tunnetuksi. (Matheny 2012c, 89.)

Johanneksen evankeliumin alku kuvaa hyvin, kuinka kontekstuaalista kristinuskon on. Jeesuksen inkarnoitumista kuvataan, kuinka Sana tuli lihaksi (Joh. 1). Jumala tuli ihmiseksi tiettyyn ajankohtaan ja tiettyyn paikkaan ja näin Jumala ilmaisee itseään konkreettisena todellisuutena. Yhä edelleen sanoma Kristuksesta konkretisoituu nykyhetken todellisuuteen, ajassa ja paikassa. Sanoman todeksi tuleminen on teologinen välttämättömyys. Sanoma Kristuksesta ilmenee uusilla tavoilla eri kielissä, kulttuureissa ja historian tapahtumissa. (Kemppainen 2016, 11–12.)

Luukkaan evankeliumissa kerrotaan matkalla olevista miehistä, jotka surevat Jeesuksen kuolemaa. Jeesus kuitenkin kulkee heidän rinnallaan satunnaisena matkaseuralaisena. Lopulta miehet tunnistavat hänet. Emmauksen tien tapahtuman kaltainen Jeesuksen tunnistaminen voi tapahtua vain, jos evankeliumin jakamisessa käytetään elämäntodellisuudelle ymmärrettävää kieltä ja kulttuurisia muotoja (Luuk. 24:13–35; Matheny 2012c, 86).

Aasian piispojen teologiassa inkulturaatio tarkoittaa inkarnaation jatkumista tässä ajassa. Inkulturaatio on kuin Sanan siementen löytämistä paikallisista kulttuureista

eri puolilta maailmaa. Rikas kulttuuri on kuin ravinteikas maaperä siemenelle. Eri kulttuurit tuovat evankeliumista esiin uusia täydentäviä puolia, jolloin kulttuurien välinen dialogi täydentää kuvaa inkarnoituvasta Kristuksesta. Jumalan pelastussuunnitelma täydentyy tämän Sanan siementen puutarhan kasvaessa. Kulttuurien moninaisuus ja niistä löytyvät evankeliumin tulkinnat rikastuttavat ja puhdistavat maailmanlaajaa kirkkoa, mikä nähdään osana Jumalan pelastussuunnitelmaa. (Helle 2018, 169–171.)

Kontekstuaaliseen teologiaan liittyvät ajatukset Jumalan jatkuvasta läsnäolosta arjessa, luomistyön jatkumisesta sekä jumalakuvan kehittymisestä ja täydentymisestä. Kontekstuaalinen teologia on liikkeessä. Jumala ei ilmaise itseään ideana vaan konkreettisenä todellisuutena. Jumalan ilmoitus ei tarkoita muuttumattomia oppilausemia, vaan se tulee todeksi Jumalan ja ihmisen välillä tavallisessa tässä ja nyt -hetkessä niin arjen kuin juhlan keskellä. (Kati Kemppainen 2018.) Komulaisen sanoin (2017): ”Teologia ei ole sitä, että tilanteeseen tuodaan toisessa paikassa ja/tai toisessa ajassa syntyneitä ratkaisuja sekä isien perinnäissääntöjä. Teologia on jotain, joka tapahtuu, kun usko stimuloi innovatiivisia ajatuslinjoja ja Sanan siemenet antavat sadon.” Teologia, joka ajattelee kulttuurin läpi, eikä vain käännä oppilauseita, luo uutta ymmärrystä Jumalasta. Se myös rikastuu toisenlaisten kulttuurien kanssa käydyin vuorovaikutuksen ansiosta. (Matheny 2012c, 45.)

3.7 Uskonyhteisöjen moninaisuus

Suomalaisessa kristillisyydessä vaikuttaa pietistinen perinne. Siinä korostuvat henkilökohtainen uskonratkaisu ja uskonnolliset tunnekokemukset. Evankelis-luterilaisen kirkon piirissä suhtaudutaan monin tavoin uskon ratkaisun vaatimukseen. Eri herätysliikkeillä on erilaiset käsitykset pelastuksen sisällöstä. Helluntalaiset, baptistit ja vapaakirkolliset sekä lukuisat pienet itsenäiset kristilliset paikalliset seurakunnat lisäävät kristillisyyden kirjoa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kattokuvassa näkyvät saarnaajat ja somekeskusteluja hallitseva ääripää korostavat mielikuvaa tosiuskovaisista. Maallistuneen ihmisen mielikuva uskovaisesta kristitystä saattaa olla mustavalkoinen ja stereotyyppinen. Kirkkoon kuuluva suuri

enemmistö jää melko näkymättömäksi ja kuulumattomaksi, sillä maltilliset eivät tule esiin eivätkä herätä huomiota julkisessa keskustelussa.

Kati Kemppainen kuvaa erilaisia uskonyhteisöjä. Hän nimittää niitä pelastuskeskeiseksi, eskatologiseksi, luomiskeskeiseksi, profeetalliseksi ja diakoniseksi uskonyhteisöksi. (Kemppainen 2016a, 18–20; Kemppainen 2016b.) Vastakkain aseteltuina näkemyksinä ääripäiden erot korostuvat. Kemppainen kuvaa pelastuskeskeisen teologian lähtökohtaa sisäänpäin kääntyväksi, poissulkeväksi ja maailman todellisuuteen epäluuloisesti suhtautuvaksi. Usko otetaan vastaan jumalallisesti annettuna ilman että sitä kontekstualisoidaan. Maailmallisuus koetaan vastakohtaiseksi Jumalan pyhittämälle todellisuudelle. Maailmallisuus uhkaa ja erottaa Jumalasta. Toinen ääripää, jota tässä vastakkainasettelussa nimitetään luomiskeskeiseksi teologiaksi, mieltää maailman ja luomakunnan itsessään sakramentaaliksi, koska ne ovat Jumalan luomistyön seurausta. Jumalan läsnäolon kokemuksia tai muuta hengellistä harjoittamista ei tarvitse eristää pyhitettyihin kirkkorakennuksiin. Jumalan ilmoitus toteutuu arjessa ja tavallisten ihmisten kautta. Luotu maailma on reaaliaikaisessa suhteessa Jumalaan. Jumalan luomistyö jatkuu ja toteutuu luomakunnassa edelleen jatkuvasti. Uhkana on kaikki, mikä tuhoaa ja estää Jumalan luomistyötä. Sitä voidaan nimittää synniksi ja pahuudeksi. Synti ja pahuus esiintyvät paitsi yksilön sisäisessä sielunelämässä myös rakenteellisina systeemeinä yhteisöissämme. Uskonratkaisua tai ihmisen muuttumista ei vaadita, vaan evankeliumi synnyttää ja lahjoittaa muutoksen. (Kemppainen 2018; Kemppainen 2016a, 12 ja 14.)

Luomiskeskeinen teologia tulee mielestäni kohtuullisen lähelle sekulaareja ja ateististisia maailmankatsomuksia. Kehollisen ja henkisen elämyksen yhdistyessä esimerkiksi joogassa koetaan jumaluuden läsnäoloa. Uskontofilosofi Leo Näreaho käsittelee tietoisuuden käsitettä artikkelissaan *Ajattelen, siis Jumala on olemassa*. Kuten ihmispersoonassa on materiaalinen ja tietoinen aspekti, voi kosmoksen nähdä osana tietoista systeemiä, jota voisi nimittää Jumalaksi. Tällainen panenteistinen näkemys Jumalasta ja maailmasta voi antaa teismistä irtaantuneelle sekulaarille ihmiselle kiehtovan selityksen hengellisiin kysymyksiin. (Näreaho 2013.)

Kontekstuaalisissa teologioissa mahdollisuus teologian tekemiseen kuuluu kaikille kristityille. Se ei ole asiantuntijoiden etuoikeus. Komulainen kertoo esimerkiksi 1900-luvun alun japanilaisesta kristittyjen yhteisöstä, jonka jäsenet muotoilivat oman yksinkertaisen uskontunnustuksen. Heille siirtyminen teologisen systeemin tuottaman uskontunnustuksen käyttämiseen oli vastentahtoista, koska he ymmärsivät sitä heikosti. Itse sanoitettu uskontunnustus oli heille merkityksellinen. (Komulainen 2017.)

Ekumeenisen toiminnan nykyaikainen lähtökohta on moninaisuus. Ekumeeninen työskentely voisi näyttää suuntaa uskonyhteisöille ja paikallisille kirkkoille nyt, kun yhtenäisyyden aika on ohi yhteiskunnassa ja kirkossa. Ekumeniassa on siirrytty pois ykseyden ihanteesta, sillä ykseys koetaan mahdottomana. Sen sijaan ekumenian lähtökohta on Jeesus Kristus, jonka oman vertauksen mukaan Häneen uskovat ovat kuin yksi ruumis. Ekumenia on sitä, että yritetään tukea yhteistä elämää yhteisessä Kristuksen ruumiissa. Ekumeniassa keskeisessä osassa on oppiminen. (Horisontti 2019.)

Helle kirjoittaa, että Aasian katolinen kirkko pyrkii olemaan dialogissa Aasian kulttuurien, uskontojen ja köyhien ihmisten kanssa. Hedelmällisessä dialogissa osapuolten on oltava samalla tasolla ja tasavertaisia toisiinsa nähden. Kaikki osapuolet antavat ja ottavat vastaan. Kirkko ei voi julistaa omistavansa totuuden. (Helle 2015.) Komulainen siteeraa Keshub Chunder Seniä, joka kirjoittaa teoksessa *Asia's Message to Europe* vuodelta 1983: ”Suurta epäoikeutta hänelle [Jeesukselle] tekevät ne, jotka uskovat, että hänen sovituksensa koski vain hänen oppilaittensa pientä joukkoa tai että se kuuluisi vain yhdelle lahkolle maailmassa, nimittäin niille, jotka kutsuvat itseään kristityiksi.” (Komulainen 2014.)

Helteen mukaan aasialaiset piispat kutsuvat toisten uskontojen seuraajia ”kanssapyhiinvaeltajiksi”. Kirkko kuuntelee kiinnostuneena ja oppii asioita näiltä kanssavaeltajilta. Tätä kautta kirkosta voi tulla aasialainen kirkko sen sijaan, että se olisi kirkko, joka on tuotu Aasiaan. Hyvässä dialogissa oma identiteetti vahvistuu. Löytyy nekin asiat, joista halutaan pitää kiinni. Aasian kirkon aasialaisuus synnyttää dialogia myös Vatikaanin suuntaan: Missä kulkevat katolisen kirkon opilliset

rajat? Universaalien katolisen kirkon identiteetin ydin on Kristuksessa ilmenevä Jumalan rakkaus ja armollisuus maailmaa kohtaan. (Helle 2015.)

3.8 Arjen kysymykset teologisina kysymyksinä

Kristitty elää teologiaa todeksi omassa arjessaan. Siksi myös yhteiskunnalliset kysymykset kuuluvat kirkolle. Luterilainen kristillinen ydinsanoma on, että pelastumme ainoastaan armosta, emme omien tekojemme seurauksena. Silti kristinuskolla on ollut vaikutusta yhteiskunnallisiin asioihin. Martin Luther hahmotteli yhteiskuntajärjestystä, jossa köyhistä huolehditaan. Ehkä juuri siksi luterilaisessa pohjolassa on syntynyt niin sanottuja hyvinvointiyhteiskuntia. Luterilaiseen etiikkaan kuuluu toimia sen puolesta, että lähimmäisen ja luomakunnan on hyvä olla. (Inkinen 2018.)

Synnin seurauksena maailmassa on paljon epäkohtia ja epäoikeudenmukaisuutta, joihin kristityn tulee puuttua. Nyt 2010-luvulla esimerkiksi luontoa kuormittava kulutuskulttuuri, elintasoerojen kasvaminen ja rasismi ovat asioita, jotka haastavat toimimaan hyvinvoinnin eteen. Huolimatta siitä, että ajateltaisiin etiikan pohjautuvan yleisinhimilliseen moraalilakiin, on kristityn tehtävä säilyttää ja edistää oikeudenmukaisuutta ja hyvän elämän edellytyksiä. Martin Luther nosti Raamatusta toimintaamme ohjaavan ajatuksen, että auttamalla ja lohduttamalla toinen toisiamme olemme Kristuksia toisillemme. Näissä hetkissä Jumalan valtakunta näytetään arkemme keskellä. (Inkinen 2018.)

Kemppaisen mukaan voisimme Suomessa oppia afrikkalaisesta kristillisyydestä, jossa pyhä sitoutuu arkiseen, läsnä olevaan, fyysiseen ja tämänpuoleiseen. Ikuinen elämä alkaa jo maan päällä, sillä Jumalan valtakunnan aika on jo tullut maan päälle. Hengellinen ei tarkoita ensi sijassa mielen liikkeitä, eikä ole jokin taipumus ihmisessä tai luonteenpiirre, joka joillakin ihmisillä on. Hengellistä on itse elämä yhteytenä toisiin ihmisiin ja elämää ylläpitävät asiat, kuten ruoka ja juoma. Jumala on elämä itse, kaiken elämän antaja ja mahdollistaja. (Kemppainen 2016, 15–16.)

3.9 Kontekstuaalisuus maallistuneen yhteiskunnan kirkossa

Matheny määrittelee uskon olevan avointa asennetta Jumalan edessä olemiselle ja armon vastaanottamisen kokemukselle. Suhde Jumalaan perustuu ainoastaan uskolle. (Matheny 2012c, 88.) Teologia ei ole viisautta, jota joku antaa ja joku vastaanottaa. Teologia ei ole yksisuuntaista kommunikaatiota vaan ihmisten välistä sovittelua (Matheny 2012c, 26). Vanhoihin katsantoihin jääminen on irti todellisuudesta. Se on haitallista kirkolle, sillä se pitkittää poliittisiin valtarakenteisiin yhteydessä olevia hierakisia rakenteita. Sen sijaan teologisen viisauden pitää tulla merkitykselliseksi ja johdonmukaiseksi paikallisen kirkon näkökulmasta. Teologia on vitaalista, uusiutuvaa ja kommunikatiivista uskon jakamisen yhteyttä. Teologia tapahtuu kontekstissa, tilanteessa. (Matheny 2012c, 12 ja 29.) Hyvä teologia ei etsi universaalia totuutta, joka on yksi ja sama aina ja kaikkialla, vaan se on sisäänkirjoitettuna ihmisten ja yhteisöjen elämässä. Filippiiniläisen teologi Jose de Mesan sanoin: Teologia ei ole koskaan kaukana kotoa. (Matheny 2012c, 43.) Kontekstuaalista teologiaa on, että tunnustetaan paikallisuus ja luovutaan universaaleista totuusvaatimuksista. González kirjoittaa: ”jokaisen validin teologian täytyy tunnustaa paikallisuutensa ja kytkeytymisensä niihin kamppailuihin sekä verhoituihin intresseihin, joihin se on kietoutunut. Teologialla, joka kieltäytyy tekemästä näin ja loikkaa pintapuolisiin universaaliusvaatimuksiin, ei ole sijaa 21. vuosisadan jälkireformatorisessa kirkossa.” (Komulainen 2017.)

Teologia yhdistää meidät menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Siihen sisältyy jännite nykyisyyden ja menneen välillä. Maantieteellisen sijainnin sekä erilaisen sosiaalisen ja kulttuurisen aseman synnyttämät kokemukset vaikuttavat kirjoitusten ja traditioiden kokemiseen ja tulkintaan. (Matheny 2012c, 29–30.)

Kontekstuaalista teologiaa on, että sanoma sanoitetaan uudelleen. Teologia ei ole arkeologiaa, jossa vanhat sanat ja tavat kaivetaan esiin ja pidetään yllä muuttumattomina (Matheny 2012c, 26 ja 29). Joitakin suomalaisia puhuttelee muiden uskontojen tai uushenkisten suuntausten kieli ja tavat, vaikka vastaavia henkisiä löytöjä voisi tehdä kristillisestä kulttuurista, jonka vaikutuspiirissä on kasvanut. Kristillinen kielenkäyttö saatetaan ymmärtää ulkoa annettuihin merkityksiin jähmetty-

neenä, minkä takia oman oivalluksen ja merkityksen löytämisen kokemusta ei tapahdu (Komulainen 2016). Meditaatio saattaa kiehtoa rukoilemisen sijaan. ”Valaistuminen” kiinnostaa enemmän kuin ”kilvoittelu” tai ”syntien sovitus”.

Kontekstuaalista teologiaa on, että kysytään ja kuunnellaan, mitä toinen ihminen tarvitsee. Jeesuksen toiminta oli hyvin käytännöllistä ja konkreettista. Hän paransi sairaita, ruokki nälkäisiä, piti sylissään lapsia, antoi arvon hyljeksityille ja vaati oikeudenmukaisuutta. Jeesuksen esimerkin pohjalta kristityn tulisi kysyä toiselta ihmiseltä, mitä hän tarvitsee ja mitä hänen hyväkseen voisi tehdä. Kirkon työntekijän ei tule nähdä toista ihmistä säälin kohteena ja avun tarvitsijana vaan oman elämänsä tarpeiden ja toiveiden asiantuntijana. Kirkon työntekijöiden tulisi pitää jatkuvasti mielessä kysymys, mikä on se hätä ja ne kysymykset, jotka ihmisten elämässä tällä hetkellä vaikuttavat. Mikä on vapautuksen, armahduksen tai rauhan sanoma, jota ihminen omassa elämäntilanteessaan tarvitsee? Tai mikä on teko, jota yksilö juuri sinä hetkenään tarvitsee? On selvää, että vastaus ei ole siinä hetkessä sama kaikille. Sanoma arvokkuudesta ja rakastettuna olosta ilman suorituksia voi olla se, mikä puhuttelee tämän ajan ihmistä enemmän kuin synnintunto, jota on totuttu kirkon piirissä saarnaamaan ja hoitamaan aiempina aikoina. 2000-luvun Suomessa monen yksinäisen tarvitsema asia voi olla kutsu yhteyteen ja osallisuuteen. (Kemppainen 2016, 13–14 ja 19.)

Aiempina aikoina papit olivat yhteisöissään niitä, jotka olivat saaneet koulutusta, matkustelleet ja joilla oli yhteyksiä uutisten ja uudistusten tuojiin. Perinteeksemme lienee näiltä ajoilta jäänyt työntekijöiden ylhäältä tuleva rooli seurakuntalaisten opettajina ja auttajina. Nykymaailmassa ihmiset ovat koulutettuja ja odottavat tasavertaista asemaa. On paljon ihmisiä, jotka kaipaavat mahdollisuutta keskusteluun. Kiinnostus on aitoa ja avointa, mutta alentuva käytös kirkon työntekijän puolelta sammuttaa keskusteluyritykset. Ehkä seurakuntalaisen kysymys näytetään kirkon työntekijälle naiiville, koppavalle tai hyökkäävälle eikä sitä siksi jakseta ottaa vakavasti ja todesta.

Kontekstuaalinen teologia murtaa jaottelun vallanpitäjiin ja vallan alla oleviin. Tavoite ei ole siirtää syrjässä olevia vallan keskiöön. Tehtävämme ei ole olla oi-

keassa ja nähdä toisia ihmisiä tietomme ja apumme tarvitsijoina. Kaikilla on haavansa, heikkoutensa, tarpeensa ja toiveensa. Kaikki tarvitsevat Jumalaa ja olemme siis kaikki samalla tarvitsevalle puolella. Lähtökohta on tunnistaa omat haavat ja tarpeet ja siten olla itsekin tarvitseva ja heikko. Tätä kautta syntyy ymmärrys toisia kohtaan. Jumalalla on salatut reittinsä vaikuttaa ihmisessä tämän haavan, kivun ja heikkouden kautta. (Kemppainen 2016, 23–24.)

Kontekstuaalinen teologia on arjessa vaikuttava elämäntapa. Instituution ylläpitämisen opillisen systeemin sijaan kristillisyyden ymmärretään elämänmuodoksi. Harvardin teologi Harvey Cox näkee kirjassaan *The Future of Faith* (2009, 196–197) eroavuutta Afrikassa, Etelä-Amerikassa ja Aasiassa syntyneiden kirkkojen tavassa olla kirkko verrattuna perinteiseen institutionaaliseen kristinuskoon. Instituution varjelema opillinen systeemi tulee menettämään asemansa. Tämä ilmiö on jo näkyvissä maallistumisen myötä. Suomalainen luterilaisuus on ollut osa kansallista identiteettiä ja sidoksissa maalliseen valtaan. (Komulainen 2014; Komulainen 2017.)

Kontekstuaalisen teologian kirkko on rakenteeltaan maailmanlaaja verkosto. Teologialla ei ole yhtä valtakeskusta. Kristityt oppivat toinen toisiltaan. Coxin kuvailema Etelän kirkkojen kristinusko muistuttaa Jeesuksen ajan tilannetta, jolloin ympäristö oli moniuskontoinen, moniarvoinen ja yhteiskunnallisesti epäoikeudenmukainen. Jeesuksen seuraamiseen ei tuolloin kuulunut minkäänlaista poliittista valtaa. Uusiutuva teologia huomioi ja ottaa vakavasti aasialaisia, afrikkalaisia ja latinalaisamerikkalaisia oivalluksia. Tietyissä paikoissa syntynyt teologia ei kuitenkaan aina ole siirrettävissä toisaalle. Siksi on tärkeää, että luovutaan yleistettävyydestä ja siirrytään tilannekohtaisiin tulkintoihin. (Komulainen 2014; Komulainen 2017.)

Kontekstuaalinen teologiassa hyväksytään monikielisyys ja annetaan sille tilaa ja mahdollisuuksia. Suomalaisessa yhteiskunnassa ihmisillä on erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia taustoja, siksi tarvitaan monia teologian ja jumalanpalveluselämän muotoja. Uskontulkintojen moninaisuus muodostaa yhdessä yhteisen uskon. (Komulainen 2014.)

Kontekstuaalisen teologian kirkossa ihmisiä kutsutaan ottamaan vastuuta ja tekemään yhteisöä yhteiseksi. Päätävissä elimissä tulee olla moninaisuutta ja johtamistasollakin heikossa asemassa olevien ääni tulee kuulluksi. Näin kirkosta tehdään vieraanvarainen ja kutsuva. (Kemppainen 2016, 14). Mallia voidaan ottaa jäsentilastojen valossa hyvin menestyviltä katolisilta ja helluntailaisilta. Komulainen väittää, että ne ovat muita kirkkokuntia paremmin omaksuneet paikallista ruohonjuuritason elämäntapaa. (Komulainen 2014.)

4 KONTEKSTUAALINEN KIRKKOMUSIIKKI

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani nimiluvussa, kontekstuaalinen kirkkomusiikki, siirrän edellisessä luvussa kuvattuja kontekstuaalisen teologian näkökohtia kirkkomusiikin tarkasteluun. Viitatessani näihin kolmannen luvun toteamuksiin tai väitteisiin käytän lauseen perässä sulkumerkeissä sen alaluvun numeroa, jossa asia on tullut esiin. Osa asioista jää väitteen tai kysymyksen tasolle, osaan perehdyn tarkemmin. Toivoakseni esittämistäni väitteistä ja kysymyksistä löytyy ainesta myöhempiin tutkimuksiin.

4.2 Kirkkomusiikin määrittelyä

Paitsi teologia myös musiikki on sidoksissa aikaansa. Ihminen tai ihmisryhmä luo musiikkia tietyssä ajankohdassa ja paikassa. Mitkä asiat tämän ajan suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavat käsitykseemme kirkkomusiikista?

Kirkkomusiikki on avointa asennetta Jumalan edessä olemiselle ja armon vastaanottamisen kokemukselle (luku 3.9). Hyvä musiikki on Jumalan lahjaa ihmisille. *Virsi*kirjan lisävihkon virsien valintaperusteluiden asiakirjassa sanotaan, että ”luterilainen musiikin teologia ei tee periaattellista eroa maallisen ja hengellisen musiikin välillä.” Se suhtautuu myönteisesti erilaisiin musiikkityyleihin ja musiikilliseen ilmaisuun. Hyvä musiikki määritellään asiakirjassa sellaiseksi, jota tehdään lähimmäisen parhaaksi. (Kirkkohallitus 2014, 20.)

Kirkkojärjestys määrittää, että seurakunnassa tulee olla kanttorin virka (Kirkkohallitus 2016, 132). Sen mukaan ”kanttorin tehtävä on johtaa musiikkitoimintaa. Hän vastaa musiikista seurakunnan jumalanpalveluksissa sekä muissa kirkollisissa toimituksissa ja seurakunnan tilaisuuksissa, opettaa rippikoulussa, hoitaa muutenkin musiikkikasvatustyötä ja edistää musiikin käyttöä seurakunnan toiminnassa. Kanttori vastaa myös seurakunnan soittimien hoidosta ja huollosta.” (Kirkkohallitus 2016, 139).

Kanttorin ydinosaamisen kuvauksessa sanotaan työn ytimessä olevan liturgisen musiikin ja jumalanpalveluksen. Kanttorin osaaminen on musiikillista, teologista, pedagogista, yhteisöllistä sekä kehittämisosaamista. (Kanttorin ydinosaaminen 2010.) *Ammatillisen koulutuksen raportissa* todetaan, että seurakuntalaisten palveleminen ja osallistaminen vaativat kanttorilta uusia lähestymistapoja. Kanttori on jumalanpalvelusmusiikin asiantuntijan lisäksi kasvattaja, mahdollistaja ja moniosaaja. (Kirkkohallitus 2017, 20.)

4.2.1 Monipuolisuuden odotukset

Tutkimuksessa *Muusikkona kirkon palveluksessa* todetaan, että tulevilta kanttoreilta odotetaan monipuolisia musiikillisia taitoja. Näillä tarkoitetaan sekä perinteisen kirkkomusiikin että rytmimusiikin tyylien hallintaa. Lisäksi kanttoreilta edellytetään hyviä vuorovaikutus-, yhteistyö- ja verkostoitumistaitoja sekä organisointikykyjä ja tietoteknisiä taitoja. (Engström ym. 2017, 59.)

Tutkimuksessa mainitut odotukset todentuivat työpaikkailmoituksissa, joita luin tutkimuksen teon aikana. Kanttoria haettiin alkuvuonna 2019 muun muassa Kuusamoon, Kurikkaan, Kuopioon, Jyväskylään, Humppilaan ja Turkuun. Työpaikkailmoituksissa korostui nimenomaan toive kanttorin monipuolisuudesta. Tämä sisälsi musiikillisia, seurakuntatyön, viestinnän, vuorovaikutuksen, yhteistyön ja sosiaalisen median käytön taitoja sekä työaloja ylittävää työtettä kaiken ikäisten ihmisten parissa. Messut ja kirkolliset toimitukset ovat ilmoitusten perusteella kanttorin työn ydintä, mutta sen lisäksi monessa ilmoituksissa korostui kanttorin rooli kasvatustyössä. Kuorotoiminta mainittiin monessa ilmoituksessa ja lisäksi yhdessä ilmoituksessa toivottiin kanttorilta valmiutta messubänditoiminnasta vastaamiseen. Yhdessä ilmoituksessa korostui toive jumalanpalvelusten urkujensoiton ja urkuimprovisaation vahvasta osaamisesta. Valmius hartausten itsenäiseen pitämiseen oli erityinen toive yhdessä ilmoituksessa. (Oikotie 2019.)

Kirkkomusiikin opiskelijalle luvataan Taideyliopiston Internet-sivuilla korkealatuiset ja monipuoliset musiikkiopinnot. Tutkinto sisältää laulun, urkujensoiton ja musiikin johtamisen lisäksi pedagogisia, teologisia ja soitinten huoltoon liittyviä opintoja. Opintojen jälkeen on mahdollista työskennellä monipuolisena musiikin

asiantuntijana ja kehittäjänä niin muusikkona, pedagogina kuin tutkijana. Seurakuntatyössä kirkkomuusikko suunnittelee ja toteuttaa jumalanpalvelusmusiikkia ja muuta kirkkomusiikkia laulajana, soittajana ja musiikinjohtajana. (Taideyliopisto 2019.)

Kirkkohallitus teki tutkimuksen *Muusikkona kirkon palveluksessa* kanttorien koulutuksen vastaamisesta työn haasteisiin. Tutkimukseen osallistuneet kanttorit kokivat koulutuksessa opitut tiedot ja taidot pääosin tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi, mutta toivoivat myös lisäkoulutusta moneen asiaan. Musiikillisissa taidoissa osaamisen puutetta koettiin rytmimusiikin alueella, esimerkiksi bändisoitinten, vapaan säestystyylin ja äänentoiston hallinnassa. Improvisoinnin, säveltämisen ja sovittamisen taitoa toivottiin lisää. Tarvetta on sellaiselle kuoropedagogiikan osaamiselle, jossa kuorolaiset ovat harrastajia tai jopa itsensä laulutaidottomiksi kokevia. Hoivamusiiikki ja musiikki sielunhoidon välineenä ovat uudehkoja työmuotoja seurakunnissa. Tutkimukseen osallistuneille kanttoreille oli selvää, että taiteen tekemisen sijaan työn sisältöä on enemmänkin harrastajamusikoiden ohjaaminen, ja että klassisen musiikin rinnalle tulevat muut musiikkityylit. He olivat myös hyvin selvillä työn olemukseen kuuluvasta laaja-alaisuudesta, monipuolisuudesta ja yhdessä tekemisen luonteesta. (Engström ym. 2017, 21–23.)

4.2.2 Seurakuntalaisen näkökulma

Käytännön tasolla seurakunnissa löytyy paljon musiikillisen toiminnan ja materiaalin runsautta. Kirkon toimintaan tarkoitettua musiikkia on kaiken ikäisille. Lapsille pienimmistä alkaen on muskarilaulut, pyhäkoululaulut, Lasten virret, perhemessut, lastenmusiikin konsertit sekä lapsikuorotoimintaa. Varhaisnuorille ja nuorille on heitä varten suunnatut laulut, rippikoulun musiikki, nuortenilloissa käytetty musiikki, bänditoimintaa, lauluyhtyeitä, kuoroja, musiikkifestareita ja gospelmusiikin tarjontaa laajassa merkityksessä. Aikuisikäisille on myös tarjolla kuorotoimintaa, eri tyylilajien konsertteja ja muuta. Kirkollisissa toimituksissa eli avioliittoon vihkimisessä ja siunauksessa sekä hautaan siunaamisessa kanttori yrittää usein venyä tilaisuuksiin osallistuvien henkilöiden musiikkitoiveiden toteuttamiseen. Kastetilaisuuksiin kanttori osallistuu harvoin, joskin kastejuhlan ja avioliittoon vihkimisen yhteisjuhlat ovat yleistynyt toimitus, johon kanttorikin

usein osallistuu. Seurakunnissa käytetyn musiikin kirjoja lisäävät vielä herätysliikkeiden ja kristillisten järjestöjen käyttämät laulut. Musiikkimateriaalia saadaan myös muista maista, muista kirkkokunnista ja yhteiskristillisistä yhteyksistä.

Suomalaiset arvostavat perinteitä. Lähes kaksi kolmasosaa suomalaisista pitää virsilauluperinteen säilymistä tärkeänä. (Salminen 2016, 88–89.) Seurakuntien järjestämiin musiikkitilaisuuksiin osallistui 1 750 000 henkilöä ja kuoroihin 33 000 laulajaa vuonna 2015. (Salminen 2016, 97–98.) Toiset hakevat musiikkitilaisuuksista taiteellista elämystä, toiset yhteenkuuluvuutta. Osa seurakuntalaisista arvostaa taitavaa musisointia ja korkeatasoisia konsertteja. Osa haluaa laulaa virsiä tai osallistua seurakunnan toimintaan esimerkiksi laulamalla kuorossa. Lapsia ja perheitä osallistuu musiikkikasvatustoimintaan, kuten muskareihin ja lapsikuoroihin. Osalle seurakuntalaisista tärkeimpiä ovat oman hengellisen taustayhteisön laulut.

Tutkittaessa seurakuntalaisten tyytyväisyyttä seurakunnan järjestämään toimintaan vastaajat ovat luonnollisesti niitä, jotka ovat hakeutuneet tilaisuuteen, jota arvioivat. Saapumatta jääneiden mielipiteitä kyseisestä tilaisuudesta on mahdoton tutkia. On haasteellisinta tavoittaa niiden kirkon toiminnasta vieraantuneiden ihmisten näkökulmaa, jotka kokevat hengellisen musiikin vieraannuttavana. Mielestäni sekin olisi tärkeä kuulla ja ottaa huomioon, jotta toiminnasta saataisiin kutsuvaa. Kynnys seurakunnan toimintaan osallistumiseen on monelle harmillisen korkealla, siksi uusia matalan kynnyksen toimintatapoja olisi tärkeä löytää. Seurakunnan työntekijät yrittävät kyllä järjestää monenlaista kutsuvaa toimintaa, mutta sitä kautta on vaikea päästä ennakkoluulojen yli. Olisi tärkeää saada maallistuneet itse järjestämään toivomiaan asioita seurakunnassa. Kanttori on siis mahdollisuuksien tarjoaja seurakunnassaan.

4.2.3 Virsien kontekstuaalisuutta

Virret ja hengelliset laulut saattavat olla tärkeitä myös niille ihmisille, jotka eivät koe itseään uskonnollisiksi. Niillä on sekä henkilökohtainen että yhteisöllinen ja jaettu merkitystaso. Niiden kokeminen liittyy yleensä yhteisöihin ja tilanteisiin, joissa niitä on laulettu tai kuunneltu. (Salminen 2016, 92.)

Miettiessään virsivalintoja jumalanpalveluksiin ja muihin tilaisuuksiin kanttorin kannattaisi mielestäni ottaa jokaiseen tilaisuuteen ainakin yksi hyvin tuttu virsi. Lisäksi kanttori voisi käyttää joitakin perusvirsiä työssään, jotka tulisivat vähitellen tutuiksi seurakunnan tilaisuuksissa useamman kerran käyville. Seurakuntalaisia voisi myös ottaa mukaan virsivalintojen tekemiseen.

On mielenkiintoinen ilmiö, että seurakuntalaiset kokevat hyvin usein, että kanttori säestää virsiä liian korkeista sävellajeista. Mielestäni kokemusta usein vähätellään. Syyksi sanotaan, että nykyajan ihmiset laulavat liian vähän eikä ääni ole tarpeeksi harjaantunut. Syy voi kuitenkin olla myös, että lauluäänen ihanne on muuttunut. Radiossa soi tummaäänisiä tango- ja iskelmälaulajia. Mikrofonin käyttö vahvistaa äänen eikä ”kovaa ja korkealta” laulava ole enää se arvostetuin laulutapa.

Vertailemalla vuoden 1986 virsikirjan ja lisävihkon afrikkalaistaustaisia virsiä, löytyy esimerkki kontekstualisoinnin ja uudistamisen tarpeesta. Vuoden 1986 afrikkalaistaustaisista virsistä kaikki neljä liittyvät Namibiaan, entiseen Lounais-Afrikkaan. Vain niiden joko sävelmä tai sanoitus on peräisin Afrikasta. Virren 405 *Kirkkautta kohti kulje* ndongankieliset sanat on kirjoittanut Ambomaalla lähetystyötä tehnyt Martti Rautanen. Virren 435 sanat on tehnyt ambolainen Gabriel T. Taapopi. Virren 501 sävel on Etelä-Afrikasta ja suomenkieliset sanat on tehnyt lähetyslapsi ja lähetystyöntekijä Jaakko Löytty. Virren 603 on sanoittanut namibialainen perheenäiti Helena Shuuladu. Kaikkien näiden virsien sävy on apua pyytävä, ja monessa niistä kerrotaan sodan epätoivosta. Afrikkalainen kirkko on virsien näkökulmasta apua tarvitseva ja vaikeassa tilanteessa oleva, mikä toki vastaa-kin tilannetta Namibiassa rotusorron ja Etelä-Afrikan hallinnon alla virsikirjan julkaisuvuonna. (Virsikirja 2017.)

Vuonna 2016 käyttöön otetuissa lisävihkon viidessä afrikkalaistaustaisessa virressä sävy on kiitollinen ja riemullinen. Lisävihkon virret 907, 909, 920, 942 ja 965 ovat sekä sävelmiltään että sanoituksiltaan afrikkalaisia kokonaisuuksia. Afrikkalaiset tunnustetaan itsenäisiksi musiikin tekijöiksi. Alkuperäisellä kielellä kirjoitettu teksti on suomalaisessa virsijulkaisussa mukana. Osaan on otettu mukaan myös tyylinmukainen moniääninen laulusovitus. Virsikirjan lisävihko on

mielestäni noudattanut kontekstuaalisen kirkkomusiikin näkökohtia niin tässä kuin monessa muussakin asiassa. (VirsiKirja 2017.)

Maahanmuuttovastaisen ilmapiirin aikakaudella on tärkeää, millainen kuva muun maailman ihmisistä luodaan. Vakavaa vastakkainasettelua ehkäisee, jos muualta tulevat nähtäisiin osaavina sekä itsestään ja toisista vastuuta kantavina henkilöinä sen sijaan, että heidän koetaan hamuavan yhteiskuntamme resursseja.

4.3 Erilaiset kirkkomusiikin kokemukset

Musiikki on sisäänkirjoitettuna ihmisten ja yhteisöjen elämässä (luku 3.9). Musiikki on kulttuurinen asia ja yksilö tulkitsee musiikkia kulttuurinsa kautta. Millaiset musiikkityylit ovat sisäänkirjoitettuna suomalaisten ihmisten ja yhteisöjen elämässä? Mikä on suomalaisen kulttuurin musiikillista ydintä? Vieläkö pakanallisen ajan musiikki värisyttää ydintämme vai onko niin sanottu sivistys syrjäyttänyt arkaaisen ihmisluontomme?

Luvun 3.9 lainauksesta johdettu ajatus on, että kirkkomusiikki ei ole koskaan kaukana kotoa. Kotona opittu musiikki lienee se, joka juurtuu syvimmälle ihmismielen sopukoihin. Jokaisella ihmisellä on oma musiikillinen äidinkieltensä, joka on kehittynyt hänen perheensä, ystäviensä, oman kiinnostuksensa, harrastustensa ja koulutuksensa kautta.

Musiikkikulttuuri on vaikeasti määriteltävä asia, sillä jopa saman kulttuurialueen sisällä tehdään ja kuunnellaan monenlaista musiikkia. Tästä moninaisuudesta kanttorin kannattaa olla tietoinen. Hänen tulee kunnioittaa seurakuntalaistensa joukossa vallitsevia musiikkimakuja. Arvostava asenne on tärkeä.

4.3.1 *Kirkkomusiikin kieli*

Messuissa, toimituksissa ja muussa seurakuntaelämässä puhutaan ja lauletaan abstrakteilla ja symbolisilla käsitteillä. Kirkollinen kieli on siihen perehtymättömälle vaikeasti ymmärrettävää. Moni puhetapaa kuvaileva sanonta kumpuaa tästä kokemuksesta: ”puhe on täyttä hepreaa”, ”hän saarnaa” tai ”hän puhuu ihan liturgiaa”. Kirkon työntekijöillä on ikuinen haaste tuoda hengellinen asiansa ymmärrettävällä kielellä esiin.

Maallistuneessa Suomessa hengellinen kieli on jäänyt entistä vieraammaksi. Uskonasioita pidetään yksityisinä eikä päiväkodeissa ja koulussa ole enää mahdollista entisessä määrin välittää hengellistä perintöä eteenpäin. Vanhemmat tekevät yksityiset ratkaisunsa lastensa kasvatuksesta hengellisen elämän osalta. Tämän lisäksi kansainvälistyminen näkyy ja vaikuttaa entistä enemmän tapoihin, arvoihin ja ajatteluun.

Kirkolliskokous antoi vuonna 2011 virsikirjan lisävihkon työryhmille tavoitteeksi löytää virsiin uutta kieltä, tyyliä ja nykyajan tarpeista nousevia aiheita. Uskon sanoman ymmärtämiseen tarvitaan uusia kielikuvia ja symboleita, jotka puhuttelevat tämän ajan suomalaisia. Virsien tulisi vahvistaa ihmisten välistä yhteyttä sekä tavoittaa myös niitä, joille perinteinen uskonnollinen kieli ja musiikki tuntuvat vierailta. Uusia virsiä etsittäessä haluttiin ottaa huomioon myös virsiperinteestä erilleen jääneet ihmiset. Virsikirjan lisävihkon virsien valinnassa työryhmä piti erityisen tärkeänä virsitekstien inkluusivista kieltä. Työryhmän tavoite oli välttää kieltä, joka avautuu vain sisäpiirille eli kirkon kulttuurin ja kielen sisällä kasvaneille henkilöille. Virren keskeisen sisällön on työryhmän mielestä oltava ymmärrettävää myös kirkosta vieraantuneelle ihmiselle. Virsitekstin tulisi koskettaa kuulijan tai lauluun osallistuvan kokemusmaailmaa niin, että hän ei tuntisi itseään ulkopuoliseksi. (Kirkkohallitus 2014, 4.)

Virsiensä lisäksi kanttorin työkenttään kuuluu oleellisesti muutakin musiikkia. Instrumentaalisessakin musiikissa on kielioppinsa. Puhutun kielen tavoin musiikki sisältää merkityksiä synnyttäviä koodeja. Merkitykset opitaan harjaantumisen myötä. Perinteinen kirkkomusiikki puhuttelee enemmän sellaista kuulijaa, joka on

oppinut kuuntelemaan sitä kuin sellaista, jolle se on vierasta ja outoa. Pyhyiden kokemisen olemus ei kuitenkaan ole sidottu tiettyihin musiikkityyleihin. Ihmiset kokevat ja löytävät pyhyttä hyvin monin tavoin, myös erilaisten musiikkityylien kautta. Kontekstuaalisen kirkkomusiikin käsitteen kautta toivon löytyvän ymmärrystä ja kiinnostusta erilaisia musiikkikulttuureja ja -mieltymyksiä kohtaan.

Arjenkin musiikki voi olla hengellistä. Uskonnollinen sanasto ei ole ainut tapa tuottaa hengellistä kokemista. Tietty hengellinen sanasto on kuin opillinen systeemi, mutta arjen kielellä voidaan ilmaista oivaltavasti hengellistä kokemusta. Varmasti joskus käy niinkin, että sanoittaja ei tarkoita sanoitustaan hengelliseksi vaikka se voidaan sellaiseksi kokea. Toinen kokee uskonnollisen kielen rakkaaksi ja turvalliseksi, toiselle se on vieraannuttavaa fraseologiaa, kuollutta kieltä. Ymmärrämmekö kirkossa riittävästi sitä, kuinka tärkeää on saada itse oivaltaa ja sanoittaa omin sanoin kokemuksiaan ja oivalluksiaan? Arvostamme hiottua tekstiä ja oikeaoppisuutta. Mutta luettessa se paperista menetetään jotain kohtaamisesta ja vuorovaikutteisuudesta.

4.3.2 *Maallistuneen näkökulma kirkkomusiikkiin*

Nykyisessä virsikirjassa on 711 virttä, joista 632 on vuoden 1984-virsikirjasta ja 79 on vuonna 2016 hyväksytyjä lisävihkon virsiä. Lisäksi virsikirja sisältää lauluja ja kertosakeitä. Osassa virsistä käytetään samoja melodioita, mutta silti melodioita on niin paljon, että harvoin kirkossa käyvälle monet melodiat ovat tuntemattomia. Vaikka virret ovat perustellusti valittuja ja arvokasta kulttuurihistoriaa, on liian paljon vaadittu seurakuntalaiselta, että hän sitoutuu istumaan vieraalta tuntuvassa ympäristössä niin pitkän aikaa, että virret tulevat tutuiksi. On turhauttavaa yrittää osallistua virsien laulamiseen, jos ne toinen toisensa perään ovat vieraita. Esimerkkinä tästä on tyttäreni kokemus isoskoulutuksen jumalanpalveluskäynnin jälkeen, kun hän puuskahti inhoavansa virsiä, koska ne ovat aina outoja ja vaikeita.

Jumalanpalveluksen kulkuun sävelmäsarjavaihtoehtoinen on paljon variaation mahdollisuuksia. Tämä rikastuttaa sisältöä, mutta tekee seurakuntalaiselle vaike-

aksi omaksua ja oppia seurakunnan osuuksia. Yksinomaan virsikirjan käyttö vaatii harjaantumista. Tottunut seurakuntalainen löytää kirjasta virsien lisäksi synnintunnustusrukouksen, kaavan tähdellä merkittyine seisomiskohtineen, sävelmäsarjan, uskontunnustuksen, Isä meidän –rukouksen ja muuta sisältöä. Mutta satunnainen kävijä tuntee pahimmillaan häpeää siitä, ettei osaa käyttäytyä. Tästä on esimerkinä erään tuttavaruovan kokemus. Hän haluaisi käyttäytyä arvokkaasti arvostamassaan tilaisuudessa, mutta ei kehtaa osallistua, kun tuntee, ettei pysy mukana messun kulussa.

Tuttuuden kokemuksella on iso merkitys viihtymiseen. Tuttua virsisävelmää laulaa mieluummin kuin uutta ja outoa. On iso merkitys sillä, kasvaako lapsesta pitäen kiinni kirkkomusiikin kulttuuriin ja tulevatko virret ja messusävelmät tutuiksi. Tämä tuntemus ohenee jatkuvasti. Olisi tärkeää, että tilaisuuksissa olisi aina joku hyvin tuttu virsi. Kanttorin on vaikea tunnistaa tämä, kun hänelle itselleen kaikki virret ovat tuttuja ja vieraammatkin helppoja omaksua nuotinlukutaidon ansiosta. Kanttori tarjoaa innolla teemaan tai tekstiin sopivaa löytöään, joka kirkkovieraalle on kuitenkin vieras ja outo. Sitoutunut kirkossa kävijä oppii vähitellen laajemman joukon virsimelodioita. Mutta millä satunnainen seurakuntalainen saadaan innostumaan virsilaulusta, jos kokemus on vain vieras ja outo? Vastaus on varmaan sen suuntainen, mitä eräs seurakuntalainen sanoi minulle palautteenaan. Hänen mielestään jumalanpalveluksissa voitaisiin kesäaikana laulaa Survivirsi jokaisena sunnuntaina.

Kirkonpenkissä istuessaan seurakuntalainen kokee messun ajankulun erilaisena kuin kanttori tai pappi, joka vastaa tilanteen etenemisestä ja valmistautuu omiin osuuksiinsa. Kanttori miettii seuraavan virren rekisteröintejä, alkusoittoa ja tempoja sekä varmistaa laulettavien säkeistöjen määrän vielä kerran. Työn touhussa olevan jumalanpalvelusta toimittavan aika tuntuu etenevän nopeammin kuin passiivisemmassa roolissa kirkon penkissä. On vaarana, että työntekijä ei huomaa pitkittävänsä asioita ja seurakuntalainen kyllästyy ja kokee olonsa turhautuneeksi. Ajan kokeminen on erilainen myös elämän ruuhkavuosien keskellä elävän kuin eläkkeellä jo pitkään olleen yksinäisen vanhuksen kohdalla.

Kykyä arvioida sopivat pituudet alkusoitoille ja loppumusiikille voi varmaan nimittää yhdeksi kanttorin kontekstuaaliseksi taidoksi. Alkusoiton aikana seurakuntalainen ehtii löytää virren virsikirjastaan ja aistii virren tunnelman ja tempon. Kolehdivirren kohdalla kanttori lisäksi huomioi rahan etsimiseen kuluvan ajan.

Kuinka seurakuntalainen ymmärtää ja kokee jumalanpalveluksen draamallisen kaaren ja siihen sisältyvän musiikillisen tunnelmoinnin ovatkin jälleen yksi mielenkiintoinen aihe tutkia. Aiempina vuosina ollessani itse seurakuntalaisen roolissa koin jumalanpalveluksen lukuisina lyhyinä katkonaisena pätkinä. Koin tunnelman paikallaan junnaavaksi ja pitkästyttäväksi. Kokonaisuudesta ei löytynyt imua, joka olisi vienyt tilaisuutta eteenpäin.

Kontekstuaalisen kirkkomusiikin ei tulisi olla yksisuuntaista kommunikaatiota eikä sellaista viisautta, jota joku antaa ja joku vastaanottaa (luku 3.9). Yksisuuntaiseen kommunikaatioon viittaa urkujen iso ääni. Ihanteena on pidetty myös kanttorin voimakasta ääntä. Osa seurakuntalaisista kokee tämän turvalliseksi, kun he voivat upottaa laulunsa huomaamattomasti sävelmassan sekaan. Osalle seurakuntalaisista se sitä vastoin luo vaikutelman, että hänen osallistumisensa on turhaa, kun hänen äänensä ei kuitenkaan kuulu eikä vaikuta mihinkään. Aiempina vuosisatoina pappi ja lukkari olivat kylän koulutetuimpiin kuuluvia henkilöitä. Heillä oli luontevasti ohjaava ja opettava rooli. Nykyään seurakuntalaisissa on monia musiikin ammattilaisia ja harrastajia. Tuleeko heidät huomattua, huomioitua ja kutsuttua mukaan heidän halutessaan tekemään musiikkia seurakuntaan? Saavatko he osallistumisen kokemuksen siten kuin toivoisivat? Antaako kirkkomuusikko tilaa vapaaehtoisten muusikoiden musisoinnille?

Kontekstuaalisen kirkkomusiikin ei tulisi olla arkeologiaa (luku 3.9). Vanhat virsisävelmät ja vuosisatoinen perinne ovat toki sinällään arvostettavia ja hienoja asioita, mutta musiikin taustoihin perehtymättömätöntä seurakuntalaista tällainen vanha sävelkieli ei kosketa vaan saattaa tuntua kuolleelta, ulkokohtaiselta ja vierannuttavalta.

4.3.3 Kriittinen näkökulma kirkkomusiikkiin

Kirkkomusiikin ammattilaisuus edellyttää yleensä musiikin opiskelun aloittamista jo lapsuudessa. Perheen varallisuus ja panostus lasten harrastuksiin tarvitaan, jotta lapsi pääsee soittotunneille ja saa hankituksi soittimen. On harvinaista, että nuori päättää vasta peruskoulun jälkeen uraa valitessaan aloittaa soittamisen opetteluun tavoitteenaan kirkkomuusikon ammatti. Vielä epätodennäköisempää tämä on, mikäli perheen ilmapiiri ei ole ollut erityisen kirkkomusiikkimyönteinen.

Urut ovat kallis soitin. Urkujen hankkiminen ja ylläpito ovat seurakunnille iso taloudellinen sijoitus. Vaatii erityistä kiinnostusta ja harrastuneisuutta perheeltä, jos kotiin hankitaan edes kohtuullisen laatuiset urut, joissa on esimerkiksi kahden oktaavin jalkio. Kuinka mahdollista on, että vähävaraisen perheen lapsesta tulisi urkuri? Ja jälleen yhä epätodennäköisemmäksi asetelma käy, mikäli perhe ei suhtaudu myönteisesti kirkkoon.

Vaarana on kirkkomuusikon ammatin mahdollistuminen vain tietyille ihmisjoukolle. Tästä on seurauksena yhä selvemmin erottautuva sisäpiiri tai kupla. Kirkkomusiikkia voi mielestäni edellä mainituilla perusteilla nimittää jopa jossain määrin elitistiseksi. Mutta onneksi kirkko on monessa mielessä myös epäelitistinen.

Uruilla on vankka asema kirkkomusiikissa. Taitava muusikko pystyy tukemaan hyvin seurakunnan laulua. Monipuolisena instrumenttina uruilla voidaan luoda upeita erilaisia tunnelmia. Uruista on tullut tärkeä osa kirkon eurooppalaista luterilaista identiteettiä. Kuitenkin on syytä avartaa ajatuksia siihen suuntaan, että urut eivät ole ainoa vaihtoehto toteuttaa kirkkomusiikkia. Esimerkiksi seurakuntalaisten muodostama soitin- ja lauluyhtye olisivat hyvä, yhteisöllinen vaihtoehto virsilaulunkin tueksi.

Kirkkomuusikoiden koulutus Taideyliopistossa tuottaa taitavia kanttoreita seurakuntiin. Mutta avartamalla viran saamisen ehtoja saataisiin seurakuntiin monipuolisempaa musiikillista osaamista ja kontakteja sisäpiirin ulkopuolelle. Kirkko menettää paljon loistavia muusikoita ja pedagogeja, kun se vaatii kanttoreiltaan mar-

ginaalista erityisosaamista: uskonpuhdistusajan tyylinmukaista urkujen soittotaitoa. Länsimaisella taidemusiikilla on edelleen ylivoimainen asema kirkkomusiikin piirissä. Rytmimusiikin, jazzin ja kansanmusiikin ammattilaisista ja osaajista löytyisi varmasti myös taitavia, innostavia ja kutsuvia ihmisiä seurakunnan työhön. Musiikkikasvatuksen ja musiikin varhaiskasvatuksen ammattilaiset toisivat seurakuntien kaipaamaa kasvatustyön osaamista. Musiikkiterapeutit ovat asiantuntijoita hoivatyöhön. Monen muun opintoalan ollessa kyseessä muun soveltuvan alan maisterille riittävät pelkät maisteriopinnot toisen tutkinnon pätevyuden saamiseksi Bolognan sopimuksen hengessä. Kirkkomusiikon tutkinto edellyttää pitkän ja kalliin koulutuksen, vaikka taustalla olisi jo aiempi musiikin alan tai seurakunnallinen koulutus ja kokemus.

Olen monesti kuullut iäkkäiden ihmisten muistoja koulun musiikinopetuksesta, kuinka opettaja on leimannut kertojan laulutaidottomaksi tai epämusikaaliseksi. Moni musiikin-, myös kirkkomusiikin-, opiskelija kantaa kipeitä muistoja opettajista, jotka ovat haukkuneet ja mitätöineet nuorta musiikinopiskelijaa soittotunnilta, mestarikurssilla, tutkintotilanteessa tai soitto- tai laulukilpailussa. Miten tällainen perintö näkyy muusikon käyttäytymisessä? Kuinka kriittinen hän on itseään ja toisia kohtaan? Kuinka paljon häntä ja seurakunnan musiikkitoimintaa rajoittaa, kun hän haluaa pitää osaamisen kontrollissaan? Tämä on esimerkki siitä, että kaikki traditio ei ole säilyttämisen arvoista.

Monet seurakuntaelämää koskevat tutkimukset koskevat tilaisuuksiin osallistujien seurakuntalaisten mielipiteitä tai kirkon työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä asioista. Tutkimusten ulkopuolelle jäävät niiden ihmisten mielipiteet, jotka eivät ole löytäneet toiminnasta itselleen sopivaa tarttumapintaa. Juuri heidän mielipiteensä olisivat arvokkaita. Olisi tärkeää kuulla maallistuneiden ääntä. Kirkon työntekijöillä on opittavaa heiltä. Ei ole syytä asettua puolustusasetelmiin ateistien tai uskonottomien suhteen. Sen sijaan kannattaa vaatia perusteltuja mielipiteitä ja parannusehdotuksia.

4.4 Kristinuskon vaikutus kulttuuriin

Arvostammeko suomalaista perinnettämme? Kuinka paljon kirkkomusiikki toteutuu suomalaiselta pohjalta? Kuinka paljon kirkkomusiikissa on ”valkoisen miehen taakkaa” (luku 3.6)?

Olen syntynyt Etiopiassa ja elänyt siellä kolmeen otteeseen lapsuudessani. Lisäksi työskentelin aikuisena Namibiassa paikallisen luterilaisen kirkon työssä. Siksi minulle on luontevaa pohtia kirkkomusiikkia myös muiden kulttuurien kautta. Usein on hyvä katsoa kauas, jotta näkee lähelle. Koen, että seuraavat esimerkit lähetystyön vaikutuksista Namibian ja Etiopian kirkkomusiikkiin avaavat näkökulmia myös suomalaiseen kirkkomusiikkiin.

Suomalaiset lähetystyöntekijät saapuivat Lounais-Afrikkaan Ambomaalle 1880-luvulla. Kärsivällisen työn tuloksena syntyi luterilainen kirkko, jonka merkitys tulevalle Namibian valtiolle oli huomattava muun muassa luomansa koulutuksen ansiosta. Usea tuleva Namibian ministeri ja muu johtavassa asemassa oleva henkilö oli päässyt opintien alkuun kirkon koulussa rotusortohallituksen laiminlyödessä alueen asukkaiden kouluttamisen. Lähetystyön kylvämistä siemenistä kasvanut kirkko omaksui vaikutteita eurooppalaiselta ja suomalaiselta luterilaiselta pohjalta. Hyvää tarkoittavat ja tekevät lähetystyöntekijät sortuivat aikansa käsityksiin ylivertaisesta länsimaisesta sivistyksestä, mikä merkitsi myös afrikkalaisten paikallisten tapojen leimaamista pakanallisiksi. Kirkon liturgiasta ja virsikirjasta muotoutui varsin suomalainen ja eurooppalainen sävelmistö.

Lähetystyöntekijät ovat 2000-luvulla tehneet työtä alkuperäiskulttuurin elvyttämisen eteen. Sakari Löytty kehittää Namibiassa Evangelical Lutheran Church in Namibia (ELCIN) -kirkon musiikkia pyrkien elvyttämään vanhoja paikallisia perinteitä ja musiikkityylejä. Löytty kuvaa väitöskirjassaan liturgisen musiikin kontekstualisoitumisen prosessia ambokulttuureissa. Löytty on säveltänyt ambolaista musiikkiperinnettä kunnioittavan liturgisen sävelmistön ja kuvaa väitöskirjassaan sen vastaanottoa ja omaksumista kirkon ja seurakunnan puolelta. Kun ambolaisten usea sukupolvi on kasvanut eurooppalaisperäisen musiikin kirkolliseen traditioon,

vanhan ambolaisen musiikkiperinteen elvyttäminen nostaa esiin monia kysymyksiä soveliaasta pukeutumisesta alkaen. (Löytty 2012, 176.)

Musiikkikulttuurien sulautumista on tapahtunut myös Suomessa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon liturginen traditio pohjautuu katoliseen taustaan, ja suuri osa virsistä on saksalaista ja ruotsalaista alkuperää. Juha Hurme kuvaa Finlandia-palkitussa kirjassaan Niemi, kuinka reformaation myötä kirkko paheksui kansan runolaulantaa, joka näivettyi ja kuihtui suurelta osalta (Hurme 2017, 246–251). Jos kirkkomusiikki olisi tuolloin suomalaistettu kokonaan, laulaisimmeko pääosin kallevalaisella mitalla kanteleiden säestyksellä? Vai onko saamelaisuus vielä oikeampaa suomalaisuutta? Käyttäisimmekö kirkossa joikuja ja shamaaneiden rumppua?

Kuten Namibiassa myös Suomessa muualta tuotu perinne on juurtunut osaksi suomalaisuutta. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat virsitoisinnot, jotka ovat suomalaisia versioita alun perin Euroopasta tulleista melodioista. Olemme ottaneet eurooppalaisia, erityisesti saksalaisia, melodioita ja sulauttaneet niitä omaan kulttuuriimme, luoneet niistä omiamme. Sallimmeko toisintojen syntymisen tänä päivänä vai vaalimmeko puhtasoppineisuutta? Toimimmeko opettajina, joille seurakunnan yhteinäiset taidot ja nuottikuvan uskollinen seuraaminen ovat kunnia-asia? Sallimmeko seurakuntalaisten luovuutta ja omaa ilmaisua?

Ongelma ei ole pelkästään alkuperäiskulttuurien tuhoutuminen vaan myös asia, josta Michael Hawn kirjoittaa kirjassaan *Gather into one* musiikillisena imperialismina. Musiikillisen imperialismien ilmenemismuotoja ovat: melodian ornamientointi jätetään pois, melodian alkuperäinen asteikko muunnetaan länsimaisen diatonisen asteikon mukaiseksi, yksiääninen laulumelodia soinnutetaan neliääniseksi, muutetaan melodiaa tai harmoniaa kysymättä lupaa säveltäjältä, ja tekijänoikeudet otetaan länsimaisiin nimiin. (Hawn 2003, 86.) Näin siis muualle tuotu musiikki saattaa vääristyä, kun se adaptoidaan toiseen kulttuuriin. Seurauksena voi olla aitouden ja luontevuuden puute ja sitä kautta toimivuuden katoaminen. Tästä on suomalaisessa virsikirjassa lukuisia esimerkkejä. Suomen kielen erilaisuus anglo-saksisten lyhyiden sanojen kieliin verrattuna aiheuttaa näitä haasteita. Monet saksalaismelodiat alkavat kohotahdilla, mikä tuottaa hankaluksia suomenkieleen

käännettyinä. Tästä seuraa kielen ja musiikin välisiä painotusristiriitoja: Virren 21 ”Enkeli taivaan” kuulostaa siltä kuin sanottaisiin ”En keli taivaan” (Virsikirja 2017) tai Virren 498 neljäs säkeistö alkaa ”Jeesuksen veri puhdistaa” kuulosta ”Jee suksen veri puhdistaa” (Virsikirja 2017).

Kerrottuani edellä Namibian ELCIN-kirkon musiikista tuon vertailun vuoksi välähdyksen synnyinmaani Etiopian kirkolliseen musiikkiin. Siellä luterilaisessa Mekane Yesus -kirkossa laulettava musiikki kuulostaa länsimaiseen korvaan erikoiselle, sillä musiikki noudattaa omanlaistaan, arabivaikutteiselta kuulostavaa sävelkieltä. Isäni toimi 1970-luvun alussa Mekane Yesus -kirkon raamattukoulun opettajana Hosainassa. Innokkaana musiikin harrastajana hän halusi myös etiopialaisten oppilaidensa kanssa perehtyä paikallisen virsikirjan musiikkiin. Euroopasta ja Amerikasta peräisin olevat virsimelodiat eivät sopineet paikallisen musiikin asteikkoon ja isäni laulaessa malliksi sävelmän etiopialaiset oppilaat luontaisesti korjasivat sävelmän oman asteikkonsa mukaiseksi. Isäni laulaessa uudelleen eri tavoin menneen kohdan he jälleen toistivat sen korjattuna. Isäni hämmentyi, kun ei tiennyt musiikin teoriasta ja paikallisista asteikoista, mutta lopetti onneksi jankkaamisen ja oikeassa olemisen. Länsimainen sävelkieli ei onnistunut syrjäyttämään maaseudulla vallitsevaa paikallista sävelkieltä. Myöhemmin keskusteltuani asiasta isäni kanssa hän totesi, että oman musiikkiperinteen säilyminen Mekane Yesus -kirkossa lienee kultajyvä, joka on kirkon huiman kasvun takana.

4.5 Köyhien ja osattomien kirkkomusiikki

Luvussa 3.4 kävi ilmi, että kontekstuaalisille teologioille on luonteenomaista tavoitella alistettujen, sorrettujen ja kärsivien näkökulmia. Miten ihmisten moninaisuus on edustettuna kirkon päätöksissä ja toiminnassa? Moninaisuuden kuuluu muun muassa vähemmistöjä, ikäryhmiä, etnisiä ryhmiä, erityisryhmiä, naisia ja miehiä. Millaiset musiikilliset alakulttuurit saavat äänensä kuuluviin kirkossa? Ketkä eivät?

4.5.1 *Kirkkomusiikin traditiosta köyhät*

Keitä ovat kirkkomusiikin köyhät suomalaisessa yhteiskunnassa? Ovatko näitä he, jotka eivät ole opiskelleet musiikkiopistossa tai konservatoriossa klassista musiikkia? Entä he, joita ei ole pienestä pitäen viety klassisen musiikin konsertteihin? Tai he, jotka eivät tunne virsiä?

Musiikin merkitykset syntyvät oppimisen seurauksena. Musiikilliset koodit tuottavat merkityksiä ja antavat kuulijalleen mielekkyyttä ja sisältöä. Jos kirkossa käytettävä musiikin kieli on kaukana opitusta musiikin kielestä, johon ihminen on kuulemansa ja oppimansa perusteella kasvanut, kirkollinen musiikki tuntuu ulko-kohtaiselta ja merkityksettömältä.

Jumalanpalvelusmusiikin kieli pohjautuu vanhalle traditiolle. Liturgisten sävelmien tyyli nousee gregoriaanisen kirkkomusiikin taustasta. Virsien urkusäestys on usein soinnutettu neljäsosittain neliääniseksi satsiksi, joka pyritään fraseeraamaan laulajan hengityksen mukaiseksi. Säerajojen selkeyttä ja hengittävyttä korostetaan koulutuksessa urkujen soiton opiskelun yhteydessä.

Populaarin musiikin kielessä keskeistä on rytmin sykkeen jatkuvuus ja sen korostaminen. Säkeiden loput täytetään niin, että rytmin syke säilyy kuulijan ja laulajan mielessä ja kehossa. Laulajan luotetaan ymmärtävän hengityksen paikan selkeän säännöllisen rytmiiän ansiosta. Rytmikkyys herättää kehon liikehtimään musiikin mukana. Karaokessa laulava heittäytyy rytmikudoksen päälle. Hän saa tukea videokuvassa liikkuvasta tekstityksestä ja taustanauhalla tulevista stemmoista. Populaariin laulamiseen tottunut ihminen saattaa kokea urkusäestyksellisen laulamisen jäykäksi ja raskaaksi.

4.5.2 *Tasa-arvo kirkkomusiikissa*

Millainen asema on vähemmistöjen kirkkomusiikilla? Viitaten luvussa 3.6. kertomaani J.L. Gonzalesin pohdintaan: suhtaudummeko vähemmistöjen musiikilliseen kieleen itsessään arvokkaana vai kivana eksoottisena lisänä ”oikeaan” kirkkomu-

siikkiin? Vähemmistöjä on tietysti lukuisia. Kasvavan haasteen muodostavat maahanmuuttajat monista kulttuuritaustoistaan. Kuinka he kokisivat itsensä tervetulleeksi luterilaiseen messuun ja seurakuntaelämään? Perinteisiä vähemmistöjä keskuudessamme ovat esimerkiksi romanit. Huomionarvoista on, että näiden molempien edellä mainittujen ryhmien kohdalla vaikuttaa siltä, että he löytävät helpommin tiensä helluntaiseurakuntiin kuin luterilaiseen kirkkoon. Mikä helluntaisuusvetoa heihin paremmin? Onnistuvatko helluntaillaiset paremmin kontekstualisoinnissa?

Ongelmaton ei varmaan ole naisenkaan asema tasa-arvoisena kirkkomusiikin tekijänä ja osallistujana miehiin verrattuna. Tähän perehtyminen olisi oman tutkimuksen arvoinen kysymys. Otan esiin vain pari havaintoani. Kuulin jonkun sanovan, että Yleisradion kautta tuleva hengellinen musiikki luo yksipuolisesti korostuvaa kuvaa baritonilta kuulostavasta kirkosta. Sen jälkeen olen kiinnittänyt huomiota, että tosiaan usein radion hartausohjelmissa soitetaan baritonisolistin laulamia hengellisiä lauluja ja virsiä. Tilannetta on kyllä mielestäni muuttanut lisävihkon virsien kantaneiden valmistuminen. Toinen omakohtainen mietintäni koskee kirkkomusiikin opiskelujeni yhteydessä tehtyä kirkko-oopperaa, johon meitä opiskelijoita kutsuttiin mukaan. Suurin osa rooleista oli sävelletty miesäänille, kun taas opiskelijoista huomattava osa on naisia. Oppimismahdollisuus, kokemus, maine ja kunnia olivat siis tarjolla selvästi suuremmalle prosentille miesopiskelijoista kuin naisista. Tällä yksittäisellä esimerkillä ei sinänsä ole tieteellistä arvoa, mutta kuvaavaa on se, että Raamatun keskeisten henkilöiden ollessa miehiä draamallisissa toteutuksissa vaatii erityistä huomiota käsikirjoittajalta ja ohjaajalta tuoda naisnäkökulmaa mukaan kirkolliseen draamaan. Oma lukunsa ovat myös muut sukupuoli- ja seksuaaliryhmät, joiden myös toivoisi voivan samaistua kirkollisen draaman henkilöihin.

Lapsia voi pitää kontekstuaalisen musiikin esikuvina siinä, miten aitous, innostus ja kokonaisvaltainen osallistuminen tekevät musiikista osallistavaa ja koskettavaa. Sama pätee myös kehitysvammaisten musisoimisessa. Ilmaiseminen, jakaminen ja yhteys ovat musiikin puhuttelevuuden tärkeitä elementtejä. Korkeatasoisuus ja laadukkuus eivät aina ole tärkeitä. Myös epäonnistuneet ja rumat äänet ovat osa ilmaisua.

4.6 Jumala luo kirkkomusiikkia

Luvussa 3.7 esittelin erilaisten uskonyhteisöjen välisiä teologisen ajattelun eroja. Seurakunnassa käytettävän musiikin roolin ymmärtämisessä on myös eroja esimerkiksi pelastus- ja luomiskeskeinen teologian välillä. Pelastuskeskeinen uskon-yhteisö erottautuu maailmallisuudesta musiikillaankin. Sille on tärkeää, että musiikissa on selkeästi esillä omalle uskolle keskeistä sanastoa. Se myös leimaa musiikkia Jumalasta erottavaksi. Populaarimusiikin historiasta 1900-luvulta löytyy lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka joissakin uskonnollisissa piireissä vieroksuttiin jazz- ja pop-musiikkia. Varoiteltiin uusien musiikkityylien suistavan nuorisoa muun muassa pois hormonitasapainosta ja hurmiotilaan, jossa he eivät hallitse itseään (Bruun ym. 2002, 104).

Luomiskeskeinen kirkkomusiikki perustuu ajatukseen, että me emme luo musiikkia, vaan musiikki tekee kuuluvaksi sen, mitä Jumala luo. Jumala luo musiikkia ihmisten ja luomakunnan kautta. Luomiskeskeisen kontekstuaalisen kirkkomusiikin tärkeää sisältöä on, että mitään tiettyä musiikkia ei voida pitää kristillisenä musiikkina, vaan Jumalan luomistyö ilmenee kaikenlaisessa musiikissa. Pyhyyttä ja Jumalan puhuttelua voi kokea niin luonnon äänissä kuin lähes millaisessa musiikissa tahansa. Jumalan universaaliin pelastussuunnitelmaan kuuluu musiikkikulttuurien moninaisuus. Jumalan luomistyö jatkuu edelleen ja Jeesus tulee ”lihaksi” keskuuteemme musiikin kautta. Jumalan inkarnoituminen täydentyy musiikillisen monimuotoisuuden kautta. Sanoma Kristuksesta ilmenee uusilla tavoilla eri musiikkikulttuureissa ja -teoksissa. Kristus-kuva täydentyy. Rikas musiikkikulttuuri on ravinteikas maa Sanan siemenelle. (Luku 3.6.)

Jumalan voi kohdata muuallakin kuin omassa kirkollisessa perinteessämme. Niin sanotusta maallisesta musiikista voi yhtä lailla löytää jumalakaipuuta, rakkautta, hyvyttä sekä muita hengellisiksi koettavia merkityksiä. Vaikka tekijän tarkoitus ei olisi ollut tuottaa hengellistä kokemusta, taiteen luonteeseen kuuluu, että kuuntelijan kokemus voi olla eri kuin tekijän. Mielestäni maallisen musiikin kuunteleminen on hyvä tapa ymmärtää maallistuneen ihmisen kokemusmaailmaa. Sen

kautta on helppo tavoittaa ihmisen henkistä kaipuuta asioihin, joita uskonyhteisömme perinteessä kuvailemme uskonnollisella kielellämme.

4.7 Omavarainen kirkkomusiikki

Kirkkomusiikin tulee olla omasta paikallisuudesta kasvavaa eikä muualta tuotu vieraslajike (luvusta 3.5). Kirkkomusiikki on kontekstuaalista, kun se tapahtuu tilanteessa ja kun se on merkityksellistä ja johdonmukaista paikallisen kirkon, paikallisen seurakunnan ja seurakuntalaisen näkökulmasta. Kun musiikki-ilmaisu on paikallista, se tulee ympäristössään ymmärretyksi ja merkitykselliseksi.

Kontekstuaalisen kirkkomusiikin tulee teologian tavoin olla dialogissa paikallisen kulttuurin kanssa (luku 3.5). Omavarainen kirkkomusiikki nousee seurakuntalaisten keskuudesta. Mahdollisuus musiikin tekemiseen kuuluu seurakunnan musiikoille ja musiikin harrastajille, vieläpä omalla äänellään ja omalla tavallaan. Kanttorilta tämä edellyttää, että hän toimii rohkaisijana ja mahdollisuuksien tarjoajana. Kanttorin ei pidä toimia portinvartijan roolissa, joka laadun varjelemisen ja tietyn uskontulkinnan nimissä estää seurakuntalaisten ilmaisun.

Luvussa 3.5 kuvattiin muualta tuotua teologiaa vieraslajikkeena, jota yritetään istuttaa uuteen elinympäristöön. Samaa kuvausta voi soveltaa musiikkiin. Jos seurakuntaan tuodaan musiikki ulkopuolelta, se vaatii erityisiä järjestelyjä. Se ei juurikaan tuota hedelmää ja on usein myös kallista. Omavarainen, paikallinen musiikki kasvaa ja kukoistaa luonnostaan niissä olosuhteissa, joista se on kotoisin.

Toimiessani nuorisomuusikkona Jyväskylän seurakunnassa olin kehittämässä ja järjestämässä uutta työmuotoa nimeltä Ehtoojamit. Otan Ehtoojamit tässä kohden esimerkiksi siitä, kuinka seurakunta voisi kutsua erilaisia musiikintekijöitä ja -esittäjiä koolle jakamaan teoksiaan ja osaamistaan. Aloittaessani nuorisomuusikon sijaisuuden yhtenä unelmanani oli kehittää perheen yhteistä toimintaa. Tämä unelma lähti toteutumaan, kun eräs seurakuntalainen otti minuun yhteyttä ja kertoi perhekahvilaideastaan, joka oli syntynyt osittain perheen oman tilanteen pohjalta. Perheen isä on harrastajamuusikko, mikä yleensä tarkoitti sitä, että isän harrastus

vei aikaa perheen yhdessä ololta. Äiti unelmoi paikasta, jossa perhe voisi olla mukana perheenjäsenen harrastuksessa. Lähdimme pienellä työryhmällä ideoimaan toimintaa. Perusteellisen suunnittelun myötä syntyi Ehtoojamit-toiminta, joka pyöri lähes täysin vapaaehtoisvoimin. Ehtoojamit oli matalan kynnyksen paikka, jonne tuli paitsi perheitä vauvasta vaariin myös muun muassa yksinäisiä ja syrjäytyneitä miehiä. Kynnystä madallettiin muun muassa sillä tavoin, että tapahtumapaikkana oli seurakunnan tilan sijaan kunnan tila. Ehtoojamit tarjosi mahdollisuuksien niin kokeneemmille kuin aloittelevillekin muusikoille esiintymiseen sekä soitotajakavereiden löytämiseen ja uusien kokoonpanojen syntymiseen. Iltaan jätettiin aina ohjelmatonta aikaa, minkä tarkoitus oli houkutella esiin rohkeutta astua lavalle esiintymään tai jammailemaan.

Tavoitteena oli yhteyden syntyminen, mikä toteutuikin monella tasolla. Oli perheyhteyttä, musiikillista yhteyttä, tunnekokemusten jakamisen yhteyttä sekä uusien kontaktien syntyminen yhteyttä. Huomionarvoista on, että toiminta muotoutui ekumeeniseksi. En kysellyt iltoihin osallistuvien taustoja, mutta sain kuitenkin tietää, että toimintaan osallistui paitsi oman evankelis-luterilaisen seurakuntamme jäseniä myös ainakin vapaakirkon ja City-seurakunnan jäseniä. Moni kävijöistä oli myös sellainen, joka ei yleensä osallistunut seurakuntien toimintaan. Muutamien osallistujan uskonnollinen suuntautuminen oli ehkä jopa enemmän luonnonuskontoa kuin kristillisyyttä.

Minusta oli hienoa, kuinka kunnioittavassa ja arvostavassa ilmapiirissä illat sujivat monenlaisista taustoista huolimatta. Luulen, että tällainen erilaisuuden kohtaaminen lienee aika harvinaista. Arvostavan ilmapiirin sai aikaan se, että jokaisella oli mahdollisuus ja tilaa olla oma itsensä. Tilanne ei ollut kilpailullinen, suorittava eikä vertailullinen. Esiintyjää pysähdyttiin kuuntelemaan ja hänestä oltiin kiinnostuneita. Esiintymistilanne oli yleensä aina rajattu melko lyhyeksi eli enintään 20–30 minuuttiin, mikä auttoi siihen, ettei kukaan päässyt dominoimaan tilannetta.

Ehtoojamien tärkeä anti ja merkitys syntyivät ilmaisun ja kuulluksi tulemisen mahdollisuudesta. Trubaduuri tai yhtye sai ilmaista turvallisessa ilmapiirissä kokemuksiaan, tunteita, osaamistaan ja ideoitaan. Lavalle sai tulla kokeile-

maan, kuinka uskaltaa esiintyä. Pöytälaatikosta kaivettu materiaali pääsi päivänvaloon. Autotallin treenitilasta pääsi soittamaan toisille ihmisille. Kun järjestävänä tahona oli seurakunta, se kutsui erityisellä tavalla vielä nimenomaan ilmaiseen hengellisiä tunteja.

Tässä vielä luettelo asioista, joita *Musiikkikasvatus seurakunnassa* –julkaisussa (Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskus 1987, sivunumerot sulkeissa luettelossa) asetettiin musiikkityön tavoitteiksi ja joiden toteutumiseen Ehtoajat antoivat edellytyksiä:

- yhteys, vuorovaikutus (3, 6, 17)
- tunneilmaisu: ilo, kiitollisuus, murhe, ahdistus, ylistys (3, 4, 6)
- kaikkia työaloja koskettava toiminta (5)
- seurakunnan ja kunnan yhteistyö (4)
- seurakuntien yhteys, ekumeenisuus (17–18)
- oppiminen, uskaltaminen, onnistumisen ilo (9)
- ilo ja tyydytys osaamisesta, onnistumisesta, lahjoista, yhteydestä (9)
- musiikki oman persoonan ja kasvun palveluksessa sekä ilona muille (10)
- lupa iloita ja nauttia omien edellytysten mukaisesti (8)
- turvallinen, rohkaiseva, arvostava ja kunnioittava ilmapiiri (8)
- erilaisuuden ymmärtäminen ja arvostaminen (8, 22)
- musiikki ylittää eri ikäryhmien, näkemysten, kulttuurien ja kirkkojen välillä olevia kuiluja (18)
- ei kilpailullinen, suorittava eikä vertaileva tilanne (10)
- kosketus fyysiseen olemukseen, liikunnan mukaanottaminen rikastuttaa ja edistää leikkimielen löytymistä (11)
- hengellistä elämää ravitsevaa (11)
- eläytyminen, jakaminen, empatia (12)
- Jumalan puhuttelusta, Jumalan kohtaamisesta syntyvä ihmisen vastaus (16)
- yhteinen ilmaisu (17)
- seurakuntalaisten panos (20)
- maalliseen ja hengelliseen musiikkiin jaottelua ei käytetty (22)
- tuettiin mahdollisuuksia elävän musiikin harjoittamiseen (23)

4.8 Keinoja seurakunnan musiikin elävöittämiseen

C. Michael Hawnin mukaan musiikillisilla keinoilla voidaan luoda kristillisyyden yhteistä kokemista. Laulamista tulee rohkaista, sillä laulaminen rakentaa ja ylläpitää ylistävää yhteisöä. Hawn kehottaa käyttämään lauluissa niin vähän säestystä kuin mahdollista, jotta laulu on pääosassa. (Hawn 2003, 221.) Laulaminen luo yhteenkuuluvuutta. Sitä edesauttaa, jos kuoron ja seurakunnan välillä on vain vähäinen ilmaisullinen ero. Kuoron tehtävä on siis tukea seurakuntaa ja rohkaista sitä ilmaisuun. (Hawn 2003, 255.)

Virsikirjan lisävihkon työryhmä ilmaisee virsien valintaperusteluissaan, että lapsille tarkoitetuissa virsissä on tärkeää olla mukana liike (Kirkkohallitus 2014). Mutta Hawnin mukaan liikettä kannattaa suosia yleensäkin laulamisen yhteydessä. Laulamisen kokemus on voimakasta, kun se on kehollista. (Hawn 2003, 254.) Suomalaisessa kulttuurissa tanssiminen kirkossa ei ole oikein luontevaa, mutta pienelläkin kehollisuuden lisäämisellä on merkitystä. Lisävihkon yhteydessä olevat viittomat voivat olla yksi askel kehollisen musisoimisen suuntaan.

Seurakunnan musiikkityössä toimivan tulee tuntea oman seurakunta-alueensa musiikkia. Nykyisen musiikkielämän lisäksi hänen tulisi perehtyä sen historiaan. Alueella syntyneet ja käytössä olleet kansanlaulut ovat oleellinen osa sen kulttuuria. Samoin alueen hengellinen musiikki virsineen on tärkeä tuntea. Paikallisuuden lisäksi kirkkomuusikon on syytä käyttää muusta maailmasta peräisin olevaa kirkon musiikkia, sillä muiden rukouksia laulamalla olemme solidaarisia Jumalan luomalle maailmanlaajalle ihmiskunnalle. Laulaessamme toisten kulttuurien lauluja Jumalan luomakunta laulaa yhdessä. (Hawn 2003, 222.)

Yhteisön kokemus on tärkeämpi kuin muusikon tai papin. Yhdensuuntaisen puheen sijaan liturgiaa kannattaa elävöittää vertauksilla, kielikuvilla, symboleilla, draamalla, liikkeellä, kertomuksilla, musiikilla, runoudella ja rituaaleilla. Toisto on vaikuttava tehokeino. Siksi syklistä musiikin muotoa kannattaa suosia aina sen sopiessa tilanteeseen. (Hawn 2003, 222, 235.)

Musiikin merkitys ei rajaudu ainoastaan yhteisöllisyyden kokemiseen vaan musiikki tuo myös muuta sisältöä seurakuntaelämään. Eskatologinen piirre lauletuksessa antaa esimakua Jumalan tulevasta valtakunnassa. Jumalan luomisen hyvyys ja pyhän hengen voima muuttavat musiikin ja taiteen pyhän välineiksi. Pelastus on läsnä elämyksellisillä tavoilla. Taiteet heijastavat Kristuksen ihmiseksi tulemistä. Kun kristittyjä on koolla paikallisesti, on samalla koko maailmanlaaja kirkko läsnä. Musiikki ei pelkästään heijasta ympäröivää maailmaa, vaan se on osa sitä ja muokkaa sitä. Seurakuntaa tulee innostaa tuottamaan ympäröivän maailman ja historian lauluun omia säkeitään. (Hawn 2003, 255.)

Liturgiaa ei tarvitse keksiä uudelleen, vaan ”vanhojen luiden ja lihan ympärille” voi puhalttaa uutta henkeä. Perinteiden tarkoitus on auttaa ihmisiä sisäistämään Raamatun sana, mutta pitää välttää abstraktien teologisten ideoiden antamista valmiina vastauksina. Eksistentiaalisiin kysymyksiin ei pidä tarjota yksinkertaistavia, perinteisiä vastauksia. Raamatun tekstit tulee aina sijoittaa laajaan asiayhteyteen. Profetiallisen sanoman ja liturgisen lohdutuksen tulee pysyä tasapainossa, niin että kuulijan turvallisuuden ja tuen tarve tulee huomioiduksi. Poliittisista ja rasistisista sekä yhteiskuntaluokkiin ja sukupuoliin liittyvistä jännitteistä on syytä olla tietoinen ja huomioida ne tilanteeseen sopivalla tavalla. (Hawn 2003, 222, 255.)

Seurakuntansa toimintaa elävöittävä muusikko osallistuu seurakuntayhteisönsä elämään. Yhteisön juhliin ja kanssakäymiseen osallistumalla hän on osa sen tarinaa. Hän osoittaa, että seurakunta on merkityksellinen osa evankeliumin ilosanomaa. Hän ymmärtää liturgian juhlallisen luonteen ja liittyy seurakunnan sen kautta ajattomaan ylistykseen. Byrokraattisen toiminnan sijaan hän tuottaa elävää traditiota. (Hawn 2003, 255.) Evankeliumi osana elämän tarinaa on prosessi, jonka ilmaisemiseen eivät sanat riitä, vaan se täytyy laulaa, huutaa, tanssia ja kokea hiljaisuudessa symbolien välityksellä. Seurakuntansa toimintaa elävöittävä muusikko ei tyydy pelkästään välittäjäksi vaan on myös synnyttäjä ja herättelijä. Hän on Sanan edustajana enemmän kuin työllistetty, sillä hänet on kutsuttu tehtävään. (Hawn 2003, 256.)

Jos seurakunnassa on kanttorille vieraita alakulttuureja kuten maahanmuuttajia, hän voi ottaa oppia seuraavista Michael Hawnin kokoamista ohjeista. Kanttori voi

osallistua vieraan alakulttuurin kuoroon tai soitinyhtyeeseen. Hän voi opiskella uutta soitinta alakulttuurin opettajan johdolla. Tärkeää on niin oppimisprosessiin osallistuminen kuin myös ohjelmiston oppiminen. Kanttorin kannattaa keskustella, kuunnella ja kysyä ryhmän jäsenten musiikillisista kiinnostuksista. Millaiset rituaalit ovat heille merkityksellisiä ja millaiset eivät? Heidän kirjallisuuteensa, näytelmiinsä ja runouteensa kannattaa tutustua kiinnostuneella mielellä. Ne sisältävät elämänmakuisia ristiriitoja ja avoimia kysymyksenasetteluja. Vasta tämän ennakkoluulottoman kulttuuriin tutustumisen jälkeen kannattaa tutustua analyysiin ja tutkimuksiin kyseisestä kulttuurista. (Hawn 2003, 265).

4.9 Kirkon musiikillinen identiteetti

Edellisissä luvuissa olen kuvannut kirkkomusiikin hyvin laveaksi käsitteeksi. Kaikki maailmassa on Jumalan luomistyötä, joten kaikki musiikki on Jumalan musiikkia. Mutta on huomioitava, että kirkkoon tulevalle tai seurakunnan toimintaan osallistuvalla on oletuksia ja odotuksia, joiden takia hän saapuu paikalle. On tärkeää, että kirkko ja seurakunta kunnioittavat myös näitä odotuksia. Monista perinteistä ja käytännöistä on syytä pitää kiinni. Tässä luvussa hahmottelen kirkon musiikillista identiteettiä. Mikä on luovuttamaton osa kirkon perinteitä?

4.9.1 Luterilaisen jumalanpalveluksen ydinsisältö

Luterilaisen maailmanliiton Jumalanpalvelus ja kulttuuri -työryhmä määritteli luterilaisen jumalanpalveluksen ydinsisältöä neljän käsitteen kautta. Luterilainen jumalanpalvelus on *transkulttuurinen* eli sillä on kulttuurien rajat ja erot ylittävä yhteinen ydinsisältö. Luterilaisen kristillisyyden yhteinen ydin on Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen oppi ja niistä kertovat sakramentit, kaste ja ehtoollinen. Raamattu lukuisine käännöksineen luo perustan luterilaiselle uskolle kaikkialla maailmassa. Käytännön tasolla yhdistäviä asioita ovat kokoontuminen yhteen Sanan kuulemiseksi ja ehtoollisen nauttimiseksi. Sanan julistaminen ja vaikuttaminen ympäristöön tapahtuu lähetyskäskyn ja Jeesuksen opetusten hengessä. Luterilaisessa liturgiassa yhteisiä osia kautta mailman ovat ainakin Raamatun lukeminen, uskontunnustus ja Isä meidän –rukous. (Lutheran World Federation 1996, 3–

4; Lampinen 2004.) Kirkolliseen identiteettiin kuuluu väistämättä myös ilmauksia, joiden ymmärtäminen vaatii perehtymistä Raamatun, uskontunnustuksen ja liturgisen kielen merkityksiin. (Kirkkohallitus 2014.)

Jumalanpalvelus on myös *kontekstuaalinen*. Jumalanpalveluksen merkitysten ydin tuodaan esiin sen kulttuurin kielellä ja käsitteillä, jonka keskellä jumalanpalvelusta pidetään. Kontekstualisoinnissa korostetaan sekä kristinuskon että paikallisen kulttuurin perusarvoja. (Lutheran World Federation 1996, 3–5; Lampinen 2004.)

Luterilainen jumalanpalvelus on *vastakulttuurinen*. Evankeliumien arvoille vastakkaisia yhteiskunnallisia arvoja ja käytänteitä, esimerkiksi sortoa ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta, tulee kritisoida ja yrittää muuttaa. (Lutheran World Federation 1996, 6; Lampinen 2004.)

Luterilainen jumalanpalvelus on *kulttuurienvälinen*. On tärkeää ymmärtää ja kunnioittaa eri kulttuurien musiikkia, taidetta, arkkitehtuuria ja muuta ilmaisua jumalanpalvelusta rikastuttavina ja ekumeenisina elementteinä ja mahdollisuuksina. Erityisen tärkeää se on monikulttuurisissa yhteisöissä. (Lutheran World Federation 1996, 7; Lampinen 2004.)

Jumalanpalveluselämän luovuttamaton runko on maailmanlaajasti katsottuna oikeastaan varsin pelkistetty, kuten edellä käy ilmi. Jumalanpalveluksessa on siis myös vapautta ja mahdollisuuksia tuoda toisaalta paikallisen kulttuurin sisältöä ja toisaalta toisten kulttuurien aarteita seurakunnan juhlaan. Paikallisessa yhteisössä hengittäisi maailmanlaajan kirkon Kristus-ruumiin elävä sielu.

4.9.2 Suomalaisen luterilaisuuden erityispiirteitä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkomusiikilla on historialliset juurensa toisaalta Euroopan katolisuudessa ja toisaalta reformaation ajan saksalaisessa ja pohjoismaisessa luterilaisuudessa. Martin Lutherin vaikutusta on ylipäänsä musiikin ja erityisesti virsilaulun keskeinen asema jumalanpalveluselämässä. Luther kontekstualisoi kirkkoa huomattavassa määrin. Hän korosti kansan kielen asemaa

ja toi kansanlauluja melodioiksi. Venäjän ja Euroopan itäisen puolen ortodoksiset vaikutteet ovat myös tärkeitä Suomessa, mutta evankelis-luterilaisessa kirkossa vaikutus on vähäisempi kuin läntisen kirkon vaikutus.

Luterilainen kirkko on pitänyt musiikkia tärkeänä osana jumalanpalveluselämää. Aikansa muusikot ovat kirkon palkkaamina luoneet sävellyksiä, joita arvostetaan ja rakastetaan yhä edelleen paitsi kirkon myös muun musiikkikulttuurin piirissä. Erityisesti Johann Sebastian Bachin säveltämä musiikki urkuteoksineen, oratorioineen, passioineen ja kantaatteineen on keskeinen osa luterilaisen kirkon identiteettiä. Hänen, hänen esikuviansa ja aikalaistensa sekä häneltä vaikutteita saaneiden uudempien säveltäjien tuotanto on tärkeää sisältöä kirkkomusiikoiden koulutuksessa ja seurakuntien konserttitarjonnassa.

Kulttuurihistoriallisen perinnön ylläpitäminen ja säilyttäminen ovat suomalaisille merkittäviä syitä kuulua kirkkoon. Tähän perintöön kuuluvat esimerkiksi juhlapyhien kristilliset sisällöt ja virsilauluperinteen vaaliminen. Näillä on ihmisille paitsi yksilöllinen myös jaettu yhteisöllinen merkitys. (Salminen 2016, 88–89 ja 92.) Jopa nuoremmissa ikäryhmissä arvostetaan perinteistä kirkkomusiikkia. Vaikka musiikkimessuihin ja -festivaaleihin osallistuneet 25–34 -vuotiaat toivovat jumalanpalveluksiin ja muuhun kirkon toimintaan tyyliltään laaja-alaisempaa musiikkia, pitävät he myös perinteistä kirkkomusiikkia tärkeänä. Avara ja monipuolinen kirkon musiikki näyttäisi olevan hyvä vaihtoehto tälle kohderyhmälle. (Salminen 2016, 104.)

Kirkon tutkimuskeskuksen tutkimusten mukaan suomalaisille tärkeitä asioita evankelis-luterilaisen kirkon toiminnassa ovat ainakin virsilaulu ja juhlapyhät sekä kirkolliset toimitukset tiettyine perinteineen. Urkumusiikilla on varmasti paikkansa myös. Suomalaiseen luterilaiseen identiteettiin kuuluvista mielekkäistä ja rakkaiksi tulleista käytänteistä kannattaa siis pitää kiinni. Mutta kaiken tekeminen kuten aina ennenkin on tehty voi kertoa työntekijöiden näköalattomuudesta, väsymyksestä, innottomuudesta tai laiskuudesta. Vapautta ja mahdollisuuksia on tarjolla siihen, että voi valita entisiin ratkaisuihin verrattuina tähän hetkeen sopivampia käytänteitä. Luovuus ja mielekkäiden toimintatapojen löytyminen tuovat

rikkautta toteutukseen ja innostusta työhön sekä luovat uusia yhteyksiä asioiden ja ihmisten välille.

Jumalanpalveluksen imu on myös sitä, että ydinasiat ovat kirkkaina esillä. Kun halutaan tuoda uusia elementtejä jumalanpalvelukseen, on viisasta karsia toisaalta. Kaikkia perinteitä ja uudistuksia ei tarvitse eikä kannata olla jokaisessa tilaisuudessa käytössä.

5 POHDINTA

Maallistunut seurakuntalainen tai kirkosta eronnut olisi varmaan hämmentynyt tutkielmani kaltaisesta teologian ja kirkkomusiikin pohdinnasta. Tutkielmaa aloitellessani hämmennyin itsekin, kun oli vaikeaa löytää tietoa maallistuneen ihmisen uskonnollisesta ajattelusta ja mietteistä kirkkoa kohtaan. Tietoa löydettyäni huomasin ymmärtäväni ja samaistuvani maallistuneeseen ajatteluun. Olinhan itse kriittinen seurakuntalainen pari kymmentä vuotta ennen seurakunnan työhön tulemistani. Tutkimukseni edetessä minua on alkanut puhutella myötätuntoinen suhtautuminen niitä kohtaan, jotka kokevat osattomuutta kirkon toimintaan. Kriittisyys kirkkoa kohtaan ei tarkoita Jumala-uskon puuttumista. Ajassamme on hengellistä kaipausta ja etsintää, joka on tullut immuuniksi uskovaisten kielelle.

Kiinnostukseni maallistuneen ihmisen hengellisyyteen jatkuu yhä. Haluaisin päästä keskusteluyhteyteen ihmisten kanssa ja etsiä vastauksia kysymyksiin: Miten hengellisyyttä ilmenee? Mikä puhuttelee ja miksi? Tärkeää olisi kysyä vielä seurakuntaan kuuluvalta: Miksi hän haluaa kastaa lapsensa? Miksi hän haluaa avioliitolleen kirkollisen siunauksen ja miksi kirkollisen hautaan siunaamisen? Miten seurakuntalainen kokee osallisuutta? Miten seurakuntalainen saa lohtua, tukea ja hengen ravintoa? Mikä seurakuntalaisen näkökulmasta on seurakuntaelämän keskus? Miten hän kokisi jumalanpalveluksen merkitykselliseksi itselleen?

Toivon, että maallistuneen ihmisen näkökulma on mielessäni tehdessäni työtä seurakunnassa. Toivon, että olisin edistämässä Jumalan luomistyötä ja välttyisin olemasta esteenä sille. Tutkielmani kautta olen omaksunut ihanteita, joihin pyrkiä. Toivon, että käsitteen kontekstuaalinen kirkkomusiikki kautta olen tukevammalla maaperällä kysymysten ja toimintojen äärellä käytännön työssä. Hämmennys vähenee ja työkaluja on enemmän käytössä arjen pienten ja isojen päätösten pohjalle.

Tyytyväiset seurakuntalaiset ovat ihana asia. Onneksi heitä on paljon. Kirkon musiikkityö tavoittaa paljon ihmisiä esimerkiksi konserttitoiminnan ja kuorolaulamisen kautta. Kauneimmat joululaulut on suosituin kirkollinen musiikkitilaisuus. Siihen osallistuu merkittävä määrä myös ihmisiä, jotka eivät muutoin juuri osallistu seurakunnan toimintaan. (Salminen 2016, 90.)

On tärkeää tiedostaa hyvät perinteet ja arvostaa kirkon piiriin löytäneiden uskollisten jäsenten kokemuksia. Musiikki tuo kirkollisiin toimituksiin tunne merkityksiä. Kanttorit huomioivat omaisten toiveita parhaansa mukaan, mikä tuottaa yhä syvempiä ja henkilökohtaisemmin osuvia tunteiden, muistojen ja yhteenkuuluvuuden merkityksiä perhejuhliin.

Kirkkomusiikki yhdistää meidät menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen (luku 3.9). Siihen sisältyy jännite ja vuoropuhelu menneen ja nykyisyyden välillä. Menneisyyttä ovat perinteet, tavat ja oppirakennelmat sekä musiikillinen kieli. Nämä ovat muodostaneet kirkkomme identiteetin. Nykyisyys on monenlainen. Se on kulttuurinen kokemus, johon muun muassa koulutustausta, sosiaalinen asema ja asuinpaikka vaikuttavat. Nykyisyys on monikulttuurista monessa kerroksessa paitsi konkreettisesti elinympäristössä myös median lähelle tuoman ulkomaailman kautta. Monikulttuurinen musiikkiympäristö on täynnä aarteita poimittavaksi mukaan perinteisiin menoihin. Laaja musiikkikulttuurinen lauluarteisto yhdistää laajan joukon ihmisiä (Kirkkohallitus 2014).

Kirkkomusiikki on kontekstuaalista, kun se on paikallista ja imee elinvoimansa omasta maaperästään. Kontekstuaalinen kirkkomusiikki on elinvoimaista, uusiutuva ja kommunikatiivista uskon jakamisen yhteyttä (luku 3.9). Yhteys syntyy tekemisen ja musiikin ympärille. Nykyhetkeen päivitettävään kirkkomusiikkiin kuuluu kuitenkin myös tietoisuus globaaleista asioista. Maapallo tulee ympäristötietoisuuden ja kansainvälistymisen myötä enemmän kaikille yhteiseksi asiaksi. Kristinuskon näkyvyys on vähentynyt Euroopassa, mutta kristittyjen määrä kasvaa kovaa vauhtia Afrikassa ja Aasiassa. Kirkossa vaikuttanut Eurooppa-keskeinen historiajakso on päättymässä. Perehtyminen maailmanlaajan kristillisyyden moninaisuuteen auttaa meitä ymmärtämään paitsi muita kristittyjä myös itseämme paremmin. Kansainvälinen ymmärrys avaa ymmärrystä myös oman kirkkomme erilaisiin musiikkikulttuureihin.

Kontekstuaalista kirkkomusiikkia tarvitaan kulttuurien välisessä vuoropuhelussa niin paikallisella kuin globaalilla tasolla. Kulttuuriset erot ovat osa kontekstuaalista kirkkomusiikkia. Muiden musiikkikulttuurien kunnioittamista on arvostaa

heidän oppineisuuttaan, historiaansa ja perinteitään. Musiikki on kulttuurinen asia, ja ihmiset tulkitsevat musiikkia kulttuurinsa kautta. Muuta musiikkikulttuuria ei pidä ajatella vastakkaisena kirkkomusiikille, sillä ei ole olemassa yhtä pyhää musiikkikulttuuria. (Luku 3.2.) Kontekstuaalinen kirkkomusiikki toimii sillan rakentajana niin paikallisella tasolla maallistuneiden ja erilaisten uskonyhteisöjen välillä kuin uskontojen välisessä toiminnassa. Musiikin kieli voi yhdistää ja tavoittaa paremmin kuin liturginen kieli (Salminen 2016, 109). Kontekstuaalinen kirkkomusiikki rikastaa sekä kirkkoa että kulttuureita ja traditioita, joiden keskellä se elää. Molemmat tarvitsevat myös puhdistumista. (Luku 3.5.)

Kontekstuaalinen kirkkomusiikki antaa välineen miettiä, mitkä asiat hallitsevat kirkkomusiikin käytänteitä. On luonnollista, että ihmiset siirtävät eteenpäin sitä, mihin he ovat itse kasvaneet. Käytänteiden muuttaminen vaatii enemmän aktiivista työtä kuin olemassa olevien ylläpitäminen. Muuttumisen hitaus on hyväkin asia, sillä jatkuva muutos aiheuttaa kaaoksen. Tutkielmani myötä olen tullut tietoiseksi, mitä haluaisin muuttaa suomalaisessa evankelis-luterilaisessa seurakuntatyössä. Se asia on seurakunnasta vieraantuneen ihmisen tarpeiden näkeminen, kuuleminen ja huomioon ottaminen.

Ihanteeni on kirkkomuusikko, joka on kiinnostunut oppimaan sekä muilta muusikoilta että muilta ihmisiltä. Hän uskaltaa ja osaa kohdata toisen ihmisen tasa-arvoiselta tasolta. Hän kuulee ja arvostaa seurakuntalaistensa ja seurakunnasta vieraantuneiden ilmaisua. Parhaimmillaan hän on ammattitaitoinen kuuntelija, jonka kiinnostusta ja huomiota arvostetaan. Ihanteideni mukainen kirkkomuusikko huomaa, mitä toinen ihminen kaipaa ja tarvitsee. Hänellä on arvostava asenne kohtaamiensa ihmisten musiikillista taustaa kohtaan. Siinä missä kirkkomuusikko kasvattaa seurakuntalaisten musiikkiymmärrystä, kirkkomuusikon tulee haastaa myös itsensä oppimaan muista musiikkikulttuureista ja nimenomaan kohtaamiensa ihmisten edustamista musiikkikulttuureista. Ihanekirkkomuusikkoni jaksaa vuodesta toiseen innostaa kirkkokuorolaisia laulamaan huolimatta stemmojen jankkaamisesta ja huojuvasta soinnista, ja huolimatta siitä, että koulutus on opettanut hänet pikkutarkkojen nyanssien hienosäätöön tai nopeaan nuoteista luettuun ohjelmiston omaksumiseen.

Kontekstuaalisessa kirkkomusiikissa käytetään elämäntodellisuudelle ymmärrettävää kieltä ja kulttuurisia muotoja (luku 3.6). Pelkkä musiikillisesti korkea taso ei ole ratkaiseva asia. Monesti myös aitous, innostus, omakohtaisuus ja samaistuttavuus ovat asioita, jotka sykehdyttävät ja koskettavat kuulijaa. Mielestäni olisi tärkeää antaa seurakuntalaisille mahdollisuuksia sanoittaa omia hengellisiä kokemuksiaan monikielisesti. Jopa hiomattomuudella ja puutteellisuudella on puolensa; ne herättelevät ajatteluun ja haastavat sanoittamaan asiat paremmin. Se tuottaa oivaltamista ja selkiyttää omaa ajattelua. Kirkkomuusikon taidoista on syytä iloita, mutta niitä ei pidä nostaa kirkon ääneksi. Kirkkomusiikki on toisinaan kuin kaunis lahjapaketti ja toisinaan luottamuksellisesti jaettua rosoista ilmaisua. Se on toisinaan taiturillista kuin väläys taivaasta, toisinaan raastavaa, epätäydellistä, ujoa ja epävarmaa kuin elämä maan päällä. Kirkkomusiikki ei ole itsetarkoitus, vaan Jumalan valtakunnan välikappale. Jumala on läsnä siellä, missä muutama ihminen koolla. Jumala on kohdattavissa toisessa ihmisessä. Siksi on aina syy olla kiinnostunut kuuntelemaan muita.

Kontekstuaalinen kirkkomusiikki on ollut olemassa jo ennen tämän käsitteen syntymä ja määrittelyä. Käsitteen myötä asia voidaan nyt paremmin tunnistaa ja sitä voidaan kehittää ja korostaa siihen suuntaan kuin se koetaan tärkeäksi ja mielekkääksi. Toivon, että käsite antaa vapautta, iloa ja rentoutta kirkolliseen elämään. Jumalan valtakunnan työssä olennaista ei ole oma suorittamisemme. Olennaista on ilo moninaisuudesta ja yhteydestä. Kontekstuaalinen kirkkomusiikki on vastakulttuuria suorittamisen ja osaamisen paineista. Se on vastakulttuuria melulle ja kiireelle. (4.9.1.) Jokainen saa rukoilla ja ylistää omalla äänellään ja tavallaan oman näköisen arkensa ja juhlanga keskellä.

Kontekstuaalinen kirkkomuusikko toivottaa kirkkoon tervetulleiksi lapset ja nuoret iloiten heidän tuomistaan elämän äänistä. Ihanteideni kirkkomuusikko on sortettujen ja köyhien puolella. Hän antaa musiikilliset lahjansa Jumalan käyttöön, jotta surun murtamat, sairaat, oravanpyörästä tipahtaneet, särkyneet, muiden hylkäämät ja yksinäiset saisivat lohdun, turvan ja rauhan.

Päätän tutkielmani virteen 416. Se on riemullinen ja korostaa Jumalan yhä tänään tapahtuvaa toimintaa maailmassa. Iloitsen siitä, että virressä mainittu köyhä, vieras, heikko ja suojaton, joka on ruokittu ja saanut hoivan, löytyy sekä aivan läheltä että kaukaa maailman eri puolilta. Kaikki me olemme Jumalan armon ja rakkauden varassa.

1. Nyt on aika kiitoksen,
nouse, kansa Kristuksen!
Herra toimii päällä maan
armossaan ja voimassaan.

2. Kaikki kielet valloilleen
Herran armon kiitokseen!
Hän on tullut maailmaan
luotujansa auttamaan.

3. Missä leipää murretaan,
köyhää lasta ruokitaan,
Herra toimii päällä maan
armossaan ja voimassaan.

4. Ohjatkoon siis oikeus,
Herran Henki, rakkaus!
Hän on tullut maailmaan
luotujansa auttamaan.

5. Missä vieras, suojaton,
heikko hoivan saanut on,
Herra toimii päällä maan
armossaan ja voimassaan.

6. Herran Henki hallitkoon,
tiemme suunnan muuttakoon!
Hän on tullut päälle maan

luotujansa auttamaan.

7. Nyt on aika kiitoksen,
nouse, kansa Kristuksen!
Herra toimii päällä maan
armossaan ja voimassaan.

(Virsi 2017.)

LÄHTEET

Bruun Seppo & Lindfors Jukka & Luoto Santtu & Salo Markku 2002. *JEE JEE JEE – suomalaisen rockin historia*. 4.P. Porvoo: WSOY.

Hawn C. Michael 2003. *Gather Into One: Praying and Singing Globally*. Calvin Institute of Christian Worship Liturgical Studies Series. Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.

Helle Jukka 2018. *Towards a Truly Catholic and a Truly Asian Church*. Helsinki: Department of Systematic Theology, University of Helsinki.

Hurme Juha 2017. *Niemi*. 4. p. Liettua: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Johanneksen evankeliumi. *Raamattu 1992*. Pieksämäki: Kirjapaja.

Kempainen Kati 2016a. *Jumalasta kaikki lähtee*. 2. p. Lahti: Suomen Lähetysseura.

Ketola, Kimmo 2016. Luterilainen usko nykyajan Suomessa. *Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Kuopio: Grano Oy. 49–87.

Kirkkohallitus 2014. *Perustelut. Virsikirjan lisävihko*. Kirkkohallituksen esitys 13/2014 Kirkolliskokoukselle. Asianumero 2011–00414. Suomen ev.lut. kirkko.

Kirkkohallitus 2016. *Kirkkolaki, kirkkojärjestys, kirkon vaalijärjestys, kirkon säädöskokoelma*. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 6. Kuopio: Kirkkohallitus.

Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskus 1987. *Musiikkikasvatus seurakunnassa*. Sarja D 1987:6. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.

Matteuksen evankeliumi. *Raamattu 1992*. Pieksämäki: Kirjapaja.

Latvus, Kari 2002. *Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen raamatuntulkintaan*. Jyväskylä: Kirjapaja.

Luukkaan evankeliumi. *Raamattu 1992*. Pieksämäki: Kirjapaja.

Löytty Sakari 2012. *Peoples Church – People’s Music. Contextualization of liturgical music in an African church*. Hansa Print: Sibelius-Akatemia.

Matheny Paul Duane 2012a. Preface. *Contextual Theology, The Drama of Our Times*. Cambridge: James Clarke & Co.

Matheny Paul Duane 2012b. Introduction. *Contextual Theology, The Drama of Our Times*. Cambridge: James Clarke & Co.

Matheny Paul Duane 2012c. *Contextual Theology, The Drama of Our Times*. Cambridge: James Clarke & Co.

Nurmi T. & Rekiaro, I. & P. & Sorjanen T. (toim.) 2002. *Suuri sivistyssanakirja*. 4. p. Jyväskylä: Gummerus.

Salminen Veli-Matti 2016. Kirkko ja suomalainen musiikki- ja kulttuurielämä. *Osallistuva luterilaisuus Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Kuopio: Grano Oy. 88–109.

Suomen Lähetysseura 2015. *Elämään ja oikeudenmukaisuuteen. Suomen Lähetysseuran toiminnan teologinen perusta ja yhteistyön periaatteet*. Suomen Lähetysseura.

Vainio O-P. & Kemppainen L. (toim.) 2014. *Modernin teologian suuntauksia*. Helsinki: Kirjapaja.

Vainio Olli-Pekka & Visala Aku 2013. *Mitä ateismi on? Katsaus nykyaikaisen*

ateismin ilmenemismuotoihin. *Teologinen aikakauskirja* 5-6/2013. Vammala: Helsingin yliopisto.

Virsi- ja laulukirja 2017. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsi- ja laulukirja. Virsi- ja laulukirjan lisävi- hko*. Kirkolliskokous. Mikkeli: Aurinko kustannus.

Internet-lähteet:

Engström K & Salminen V.-M. & Tuukkanen T. 2017. *Muusikkona kirkon palve- luksessa. Kanttoreiden osaamiskartoituskysely 2017*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 59. www.sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf

Helle Jukka 2015. *Aasian katolinen kirkko etsii identiteettiään*. www.teologia.fi Julkaistu: 09.03.2015. Luettu 20.2.2019.

Inkinen Heli 2018. *Koko elämän läpäisevä usko*. www.heliinkinen.fi/usko-ja- etiikka. Luettu 23.10.2018.

Kanttorin ydinosaaaminen 2010. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. [http://sa- kasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/kantto- rin_yo.pdf](http://sa- kasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/kantto- rin_yo.pdf). Julkaistu 14.6.2010. Luettu 31.1.2019.

Karhu Emilia 2017. *Suomalaiset suhtautuvat kielteisesti neljään uskonnolliseen ryhmään*. Kotimaa Pro. www.kotimaapro.fi/artikkeli. Julkaistu 5.1.2017. Luettu 2.10.2018.

Kemppainen Kati 2016b. *Jumalasta kaikki lähtee*. Kuopion hiippakunnan tuomi- okapituli. www.kuopionhiippakunta.fi/hiippakunta/apilaristi-hiippakunnan-uutis- kir/jumalasta-kaikki-lahtee. Julkaistu 14.8.2018. Luettu 20.10.2018.

Kirkkohallitus 2017. Ammatillisen koulutuksen raportti. Kirkkohallitus. www.evl.fi/documents/1327140/43730976. Julkaistu 17.5.2018. Luettu 2.1.2019.

Kirkon tilastokeskus 2019. *Seurakunnat tilastoivat työtään*. Suomen evankelis-

luterilainen kirkko. www.evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa. Luettu 8.2.2019.

Komulainen Jyri 2014. *Kristinuskon globaalit muutokset ja kirkko-opin uudet tulkinnot*. Karjalan Teologinen Seura. www.karjalanteologinenseura.fi. Julkaistu: 25.2.2014. Luettu 22.10.2018.

Komulainen Jyri 2017. Kirkon teologinen käyttöjärjestelmä vaatii päivityksen. *Suomen kuvalehti*. www.suomenkuvalehti.fi/rajalla. Julkaistu 6.7.2017. Luettu 30.10.2018.

Komulainen Jyri 2018. Kirkkoa uhkaa pikkuporvarillisuus, jos se unohtaa marginaalien mission. *Suomen kuvalehti*. www.suomenkuvalehti.fi/rajalla. Julkaistu 27.3.2018. Luettu 30.10.2018.

Komulainen Jyri 2016. *Missiologia vie kirkon vaaravyöhykkeelle*. Suomen kuvalehti. www.suomenkuvalehti.fi/rajalla. Julkaistu 14.11.2016. Luettu 30.10.2018.

Laitinen, Arto 2013. Charles Taylorin sekularismikäsitys. *Teema* 2013/3. www.teologia.fi. Julkaistu 18.11.2013. Luettu 20.3.2019.

Lampinen Tapio 2004. *Nairobien raportti jumalanpalveluksesta ja kulttuurista*. www.religiologia.com/tapio.lampinen/pdf/o_d_p_kl2004_nairobien_raportti.pdf. Luettu 16.10.2018.

Lutheran World Federation 1996. Nairobi Statement on Worship and Culture: Contemporary Challenges and Opportunities. www.worship.calvin.edu/resources/resource-library/nairobi-statement-on-worship-and-culture-full-text. Julkaistu 16.6.2014. Luettu 20.3.2019.

Mahlamäki Tiina 2013. Uskonottomuus ja sukupuoli. *Teema* 2013/3. www.teologia.fi. Julkaistu 18.11.2013. Luettu 20.3.2019.

Näreaho Leo 2013. Ajattelen, siis Jumala on olemassa. *Teema* 2013/3. www.teologia.fi. Julkaistu 18.11.2013. Luettu 20.3.2019.

Oikotie 2019. Avoimet työpaikat. www.tyopaikat.oikotie.fi. Julkaistu ja luettu tammi-huhtikuussa 2019.

Ronikonmäki, Hanna & Sillfors, Mikko 2013. Ateistinen henkisyys – uuden vuosituhannen uskonto? *Teema* 2013/3. www.teologia.fi. Julkaistu: 18.11.2013. Luettu 20.3.2019.

Seurakuntavaalit 2018. Kirkon tutkimuskeskus. www.public.tableau.com/profile/kirkon.tutkimuskeskus#!. Luettu 15.2.2019.

Sillfors, Mikko 2013. Ateismi on vanhaa ja monimuotoista. *Teema* 2013/3. www.teologia.fi. Julkaistu 18.11.2013. Luettu 20.3.2019.

Sohlberg Jussi 2016. *Suomi maallistuu, moninaistuu uskonnollisesti, mutta myös luterilaisuus säilyy*. Yle Puhe. www.yle.fi/aihe/artikkeli/2016/03/02. Julkaistu 2.3.2016. Päivitetty 2.3.2016. Luettu 2.10.2018.

Taideyliopisto 2019. *Kirkkomusiikki*. www.uniarts.fi/koulutustarjonta/kirkkomusiikki. Luettu 20.3.2019.

Tilastokeskus 2019. *Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluminen iän ja sukupuolen mukaan, 2000-2018*. www.pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak. Julkaistu 29.3.2019. Luettu 3.4.2019.

Vapaa-ajattelijat 2018. *Toimintakertomus 2017*. www.vapaa-ajattelijat.fi/blog/2018/04/21/toimintakertomus-2017. Julkaistu 21.4.2018. Luettu 21.3.2019.

Vuola, Elina 2018. Uskonnot ovat sekä osa ongelmia että niiden ratkaisu. www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri. Helsingin yliopisto. Julkaistu 18.9.2018. Luettu 11.11.2018.

World Council of Churches 2018. *Mission from the margins*. www.oikumenene.org/en/what-we-do/just-and-inclusive-communities. Luettu 5.11.2018.

Radio-ohjelmia:

Horisontti 2018. *Millainen oli uskontojen uutisvuosi 2018?* Yle Radio 1. Julkaistu 30.12.2018. Kuunneltu 1.1.2019.

Horisontti 2019. *Ovatko ekumenian tavoitteet epärehellisiä?* Yle Radio 1. Julkaistu 6.1.2019. Kuunneltu 8.1.2019.

Julkaisemattomat lähteet:

Kemppainen Kati 2018. Kontekstuaalisuutta etsimässä. Luentodiasarja. Esitetty Päiväkummussa 28.8.2018.

Ilpo Perttilän haastattelu. Videoitu Lappeenrannassa 11.8.2016.